

UČITELSKÝ MĚSÍČNÍK

3 | 2022

FORMATIVNÍ HODNOCENÍ
V DOBĚ COVIDU

ADHD: JAK S DĚTMI PRACOVAT
A MOTIVOVAT JE

I UČITELÉ MOHOU DĚTEM
POMOCI PŘIJMOUT FAKT,
ŽE SMRT PATŘÍ K ŽIVOTU

ŠKOLY SE OPĚT MOHOU
DOTKNOUT VESMÍRU

SLOVO ÚVODEM

Nedávno jsem byla svědkem zvláštní situace. Na ulici kráčel kousek přede mnou manželský pár. Starší muž a žena ve věku, odhaduji, možná sedmdesáti osmdesáti let. Proti

nim šel zhruba padesátník, a i když evidentně spěchal, ve chvíli, kdy dvojici míjel, zpomalil a s lehkým úklonem hlavy ženu pozdravil: „Paní učitelko, dobrý den!“ Usmál se, opět nabral svižné tempo a zmizel. Manžela paní učitelky toto krátké setkání evidentně překvapilo: „Kdo to byl? Neříkej mi, že si ho ze školy pamatuješ?“

Pamatovala. „To byl Jirka Kučerů. Zeměpis, tělocvik. A pozdravil mě, protože jsem se k nim vždycky snažila chovat tak, aby kvůli mně nepřecházeli na druhou stranu,“ odpověděla žena.

O čem si povídali dál, jsem už neslyšela. Celá „scénka“ trvala sotva pár vteřin. Pár vteřin, které v sobě obsáhly roky dobře odvedeného učitelského řemesla. Jistě, nevím, jestli pan Jiřík umí udělat výmyk na hrazdě nebo zná všechna hlavní města. Ostatně, výmyky asi dělat nepotřebuje a města i jejich přesnou polohu najde během chvilky na internetu. To několikavteřinové setkání pro mě bylo důkazem úcty, sympatie a jsem si jistá, že určitě i jisté formy poděkování.

Přála bych si, aby se tento časopis dostal do rukou všem těm, kteří to cítí podobně jako já, o níž píši výše. Těm, pro které jsou žáci originály, výzvy a životní motor, i když všichni studenti nebudou jako Jirka Kučera. Učitelům, kteří na těchto stránkách budou hledat inspiraci, nové informace nebo odpovědi na otázky, které je jistě někdy napadnou nebo trápí.

Určitě jste si všimli, že pod tímto úvodníkem již není podepsána Markéta Beková. Ale nebojte se, dál se s ní budete potkávat prostřednictvím jejích článků či rozhovorů. Břežnové vydání doplňuje obsáhlá příloha věnující se wellbeingu, kterou právě paní Beková připravovala; je to takový malý dárek ke Dni učitelů.

*Michaela Váchová, odborná editorka
Učitelského měsíčníku*

OBSAH

INFORMUJEME

**Prevence předčasných odchodů ze vzdělávání:
Pražské školy pilotují nový program** | Mgr. Barbora Pšeníková 2

ZAMYŠLENÍ NAD

Hyperkorektnost | PhDr. Václav Mertin 4

Talenti – jejich klíčové způsobilosti (1) | Ing. Marek Pavlík, Ph.D. 5

**Kdo pomůže dětem přijmout, že smrt patří k životu?
Je to i na učitelích** | Marcela Kašpárková 7

UČITELSKÉ ŘEMESLO

Líný učitel a bída responzivní výuky | Robert Čapek 9

**Jak jsem začala s formativním hodnocením aneb
Covid mi pomohl** | Mgr. Zuzana Janková 10

Jak motivovat dítě s ADHD k učení? | autorský tým APIV B
**Jak ve výuce pracovat s dětmi s poruchami aktivity
a pozornosti (ADHD)** | Mgr. Lada Balaščíková 14

**Učíme se příběhem 2: Výuka literatury ve spolupráci
s neformálním vzděláváním** | Mgr. Tereza Nakládalová 15

ROZHOVOR

Tomáš Adamec: Tvořím lokálně pro naši budoucnost |
Barbora Pěničková 19

**Nová řada Příběhů 20. století na téma holocaust:
Rozhovor s režisérem Viktorem Portelem** | Michaela Szkála 21

Vzpomínáme na základku letem světem s: LUKÁŠEM HEJLÍKEM ... 23

Kateřina Vrtišková: Jděte učit ven, bude to bavit vás i děti |
Mgr. Marek Adler 24

PŘEDSTAVUJEME

**Mozaika vzdělávání přináší rozhovory s inspirativními
osobnostmi** | Mgr. Marek Adler 26

**Tvář neobyčejné čítanky: jak vznikala grafika a ilustrace
Čítanky Boženy Němcové** | Petr Savický 27

KLIMA ŠKOLY

Hlasujte pro nejinspirativnější projekt žakovského parlamentu |
Ing. Veronika Pevná 29

„To mám jako fakt dělat?“ | Mgr. Irena Trojanová, Ph.D. 30

POHLED DO HISTORIE

Uč se moudrým býti! | Mgr. Tereza Kolumber 31

Nakladatelství, čítanky a život Františka Radouška |
Mgr. Dagmar Petišková, Ph.D. 32

INOVACE A INSPIRACE

**Jak může škola pomoci dětem, které doma zažívají násilí?
Nenechat je v tom** | Bc. Petra Wünschová 34

Třída první rok po nešťastné události |
Mgr. Jarmila Kubáňková, Ph.D. 36

VĚDA A VÝZKUM

**Školy se opět mohou dotknout vesmíru!
Přihlašování do unikátního vzdělávacího
projektu znovu začalo** | Mgr. Rostislav Konopa 38

Prevence předčasných odchodů ze vzdělávání: Pražské školy pilotují nový program

BARBORA PŠENICOVÁ

V Praze začnou působit týmy sociálních pracovníků a sociálních pedagogů podporující ohrožené děti. Pokud se osvědčí, rozšíří se i do dalších regionů.

V oblasti předčasných odchodů ze základních i středních škol se v posledních letech v České republice objevují stále se zhoršující čísla. Základní nebo střední školu zde nedokončí téměř sedm žáků ze sta. Stojí za tím řada důvodů – nedostatek motivace, zanedbávání školní docházky, nespokojenost na vybrané škole. Průměr předčasných odchodů ze vzdělávání v ČR (6,7 procent) je sice stále nižší než průměr v EU (10,6 procent). Ve většině zemí EU se však tento průměr v letech 2010–2020 soustavně snižoval, Česko patří mezi šest výjimek, kde ve stejném období došlo naopak k nárůstu, konkrétně o 2,7 procenta. Nejvážnější je stav v Ústeckém a Karlovarském kraji, základní a střední školu zde nedokončí 15 studentů ze sta.

První konkrétní kroky

Samotné téma je součástí Strategie 2030+ a odkazuje na něj i řada dalších výzkumů a dokumentů. Od konkrétních dat a popisu problému se v tomto roce začne přecházet i k prvním konkrétním krokům pro jeho řešení. Jedním z míst, kde k tomu dojde, je území hlavního města Prahy. V Praze sice není situace v uvedené oblasti zdaleka nejhorší, je zde však příležitost začít testovat postupy a aktivity, které by později mohly být využitelné i ve zbytku republiky, včetně míst, kde dochází k předčasným odchodům ze škol nejčastěji.

Vše na jednom místě

Součástí implementace Krajského akčního plánu (iKAP II – Inovace ve vzdělávání) pro území hlavního města Prahy je projekt, díky kterému zde vzniknou takzvané **multidisciplinární týmy**. Ty se zaměří na účinnou podporu ohrožených dětí, posílí spolupráci škol a sociálních služeb a rozšíří tak podpůrnou síť, která má pomoci ohroženým žákům a studentům základních a středních škol, aby dostudovali. Do implementace krajského akčního plánu jsou zapojeny více než čtyři desítky organizací a institucí. Podporu vzniku multidisciplinárních týmů na školách bude mít z největší části na starost Česká asociace streetwork (ČAS): „Přestože

je situace s předčasnými odchody ve vzdělávání horší v jiných krajích, Praha nyní může v rámci svého akčního plánu program dobře odpilotovat a nastavit tak vzor pro školy po celé republice,” říká ředitelka České asociace streetwork Martina Zikmundová.

Podstatou programu prevence předčasných odchodů ze vzdělávání je tým odborníků a odbornic z oblasti sociální práce a sociální pedagogiky, který společně s pedagogy škol a dalšími spolupracujícími institucemi vytvoří multidisciplinární tým lidí, kteří se vyskytují v podpůrné síti okolo dítěte či školy samotné: „Chtěli bychom, aby děti a mladí měli možnost ve své situaci postupovat komplexně, tedy aby neřešili své problémy a těžkosti na mnoha místech a s mnoha lidmi. To totiž zvyšuje bariéru pomoci a naší snahou je bariéru naopak snižovat,” doplňuje Martina Zikmundová.

Půjde tak o aktivní a přímou spolupráci škol a sociálních služeb. Podobnou spolupráci podporuje i ředitel Pražského inovačního institutu Bob Kartous: „Institucionalizaci aktivní sociální podpory ve školách jednoznačně podporujeme, ať už prostřednictvím sociálního pedagoga, či specializovaných organizací, které se této činnosti dlouhodobě věnují, jako je třeba ČAS.” Pražský inovační institut bude koordinovat naplňování celého krajského plánu.

Během první poloviny roku program vstoupí do prvních škol. Česká asociace streetwork naváže skrze školu spolupráci s těmi žáky/němi, kterým by tyto týmy mohly pomáhat. Spolupráce bude mít povahu case managementu, ve kterém jsou děti i rodiče aktivně zapojováni do rozhodování o vlastním směřování. Proces case managementu umožňuje koordinovat spolupráci všech zapojených osob tak, aby byla pro žáky/ně a mladé lidi rychlejší a efektivnější.

Pedagogičtí pracovníci pražských škol se také v nejbližších dvou letech budou moci zapojit do platformy zaměřené na řešení problematiky předčasných odchodů ze vzdělávání. Na webových stránkách projektu

(www.streetwork.cz/proskoly) budou průběžně zveřejňovány termíny jednotlivých setkání. Budou zde průběžně zpracovávána i popisována témata o příčinách vedoucích k předčasným odchodům. Ta budou vycházet z konkrétních potřeb spolupracujících škol. Školám projekt nabídne i možnost nezávazné konzultace o náročných situacích, které pedagogové s dětmi a mladými lidmi ve škole aktuálně řeší. Odborníci zapojení do projektu budou připraveni nabídnout aktivní pomocnou síť, případně pomoci hledat v omezeném čase možná východiska.

Česká asociace streetwork je střešní organizací poskytovatelů terénních a nízkoprahových sociálních služeb. Ty jsou snadno dostupné lidem a zcela zdarma. Pracuje s dětmi a mládeží, s lidmi bez domova, s uživateli návykových látek a dalšími osobami v nepříznivé sociální situaci. Mimo to ČAS vzdělává a vede mnoho vlastních projektů, jako casodcasu.cz, pracenaulici.cz, restart-shop.cz nebo www.kontaktiniprace.cz. Asociace v Česku funguje od roku 1997. Více na streetwork.cz.

Mgr. Barbora Pšenicová, odborná garantka projektu iKAP II – Inovace ve vzdělávání

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Srdečně zveme na 10. ročník konference

Úspěch pro každého žáka 2022

Přestaňme se vymlouvat...

28. dubna 2022

v Centru současného umění DOX
a online

K jaké budoucnosti směřuje současný svět?
Jaké se před námi otevírají vyhlídky?
A jak se s nimi vyrovná náš vzdělávací systém?

Přijďte společně přemýšlet a diskutovat nad tím:

- jak by revize cílů vzdělávání a RVP měla zohlednit aktuální celospolečenské výzvy,
- jak transformovat české vzdělávání v těžkých dobách a proč do něj investovat i v čase úspor.

ucimekvalitne.cz

Pořadatel

Partneři

Hyperkorektnost

VÁCLAV MERTIN

Každá společnost má množství psaných a snad ještě víc nepsaných norem. Týkají se téměř veškerého chování, jednání i forem použití jazyka. Na základě těchto pravidel posuzujeme projevy každého jednotlivce a následně je hodnotíme jako korektní, případně nekorektní.

Léta známe slovo extravagantní – někteří lidé dávají najevo, že zvýraznění, přehnané naplňování či porušování nejběžnějších norem je jejich cíl. Nedávno ještě přibýlo slovo hyperkorektní. Máme na mysli takové projevy a požadavky, které jsou pokládány za v zásadě možné, snad i správné, nicméně současně jdou značně nad rámec aktuálně běžně přijímaných společenských norem. Současně jsou až striktně vymáhány v situacích, které nikdo jen trochu zralý příliš neřeší (kupříkladu že oslovení „dámy a pánové“ bychom měli nahradit korektnějším „přátelé“), nebo v prostředí, kde je to evidentně nevhodné. Většinou směřují do budoucnosti a rozvíjejí principy inkluzivní společnosti, někdy se však obracejí do minulosti, tedy k jakýmsi pravým hodnotám a způsobům jednání. Je soukromá věc každé rodiny, jestli dítě píše Ježíškovi, dědovi Mrázovi, nebo Santa Clausovi – doufám jen, že je časem nenahradí kulturně i genderově neutrální osoba. Vzpomeňme na vlastní dětství, jak na nás působilo, když třínáctiletý kluk mluvil mezi vrstevníky až přehnaně spisovně a ještě je napomínal, aby nemluvíli sprostě, neházeli svačinu do koše a naopak papírky do koše házeli.

V průběhu let se naplňování většiny společenských norem i konvencí pozvolna posouvá, proměňuje, nabývá nových forem. To, co dříve bylo nekompromisně požadované, až vymáhané, nebo alespoň společensky přijatelné, normální, běžné, dnes v některých případech pokládáme za nevhodné, nekorektní, až zcela nepřijatelné. A jistě i naopak. Je proto dobré si uvědomit, že jde o konvence podmíněné úrovní a změnami společnosti, a ne o nějaké přirozené, nezbytné, a tedy neměnné zásady. Změny bývají pozvolné, mnohé si v běžném životě ani neuvědomujeme, jen výjimečně některá společenská událost dovede společnost k rychlým a razantnějším posunům (např. první či druhá světová válka, které ze dne na den dovolily ženám vykonávat profese, jež do té doby byly vyhrazeny výlučně mužům, určitě i listopad 1989, změny v komunikaci mezi lidmi dnešním masovým rozšířením internetu a mobilních telefonů).

Týká se to i vztahů mezi lidmi a výchovy dětí. Doma i ve škole. Když se podíváme do vzdálenější minulosti, vidíme způsoby zacházení s dětmi, které nám se nám dnes jeví jako jednoznačně zcela nevhodné. Jenže většina z nás reálně dohlédne do vlastního dětství, s nímž je v zásadě vyrovnaná nebo smířená, uplatňované postupy pokládá za vcelku přijatelné. Výraznější změny požadované a nastolované „mladými

rodičovskými aktivisty“ a obránci práv dítěte někdy těžce nese a označuje je za nevhodné. Je také pravda, že na druhé straně někteří rodiče/učitelé programově nechťejí být stejní, jako byli jejich vychovatelé. Slibují si, že radikálně změni jejich nevhodné přístupy. Jenže když pak neumějí nic jiného, tak buď stejně časem přejdou na známé a „osvědčené“ tradiční postupy, nebo vznikne nemalý výchovný problém. Komplikovaná situace rovněž nastává, když změny zvyklostí nevidíme v souvislostech – pak se může jednotlivý příznak jevit jako zcela nepatřičný, jenže on má své logické místo v kontextu současných požadavků na dítě a dospělého. Říkáme, že dnešní děti jsou častěji drzé, zároveň je však učíme obstát a prosadit se ve světě plném konkurence. Že to ještě neumějí dělat vhodněji, že přehánějí, že dělají faktické chyby, prosazují se nepřiměřenými způsoby, je jiná věc.

Zatímco dříve na nahotu dětí nebyly brány ohledy a dostat na holý zadek nepředstavovalo žádný výchovatelský prohřešek, dnes i velmi malé děti musejí mít na koupališti plavky. Zatímco první postup vnímám jako skutečně nedůstojný, druhý jako hyperkorektnost. Rovněž směřujeme k tomu, že dítěte se nebude moct jakkoli dotknout ani učitel – i to je podle mého soudu nevhodná hyperkorektnost.

Kde ještě spatřuji zdroj nepřiměřeného uplatnění norem? Někdy může jít o nadměrné zobecnění. Rovnost obou pohlaví může mít za důsledek, že dřívější tzv. galantnost mužů k ženám, snaha pomáhat jim či povinnost chránit je jsou pokládány div ne za sexuální harašení. Dokonce snad někteří pokládají obě pohlaví za stejná. Hyperkorektnost je pro mě např. to, že v divadelní hře (*Ujetá ruka*, Činoherní klub) nemůže hrát roli černocho běloch, podobně sem patří kritika šamponů na vlasy v barvě růžové pro ženy a modré pro muže či změna nevhodného loga (Julius Meinl). Podle některých bychom neměli říkat „Vánoce“, používat křestní jméno či oslovovat publikum „dámy a pánové“.

Pro určité změny pohledů samozřejmě existují odborné podklady. Víme, že ženy nejsou méněcenné, hloupější bytosti, řízené nekontrolovanými emocemi. Je tedy správné, že podporujeme vytváření takových podmínek, aby se ženy mohly a chtěly zapojovat do co nejvyššího vzdělání, do vedoucích pozic. Pak ovšem někdo přijde s kvótami – neslyšel jsem o kvótách pro muže ve školství. Dříve striktní oddělování vzdělání a výchovy neodpovídá skutečnosti, takže

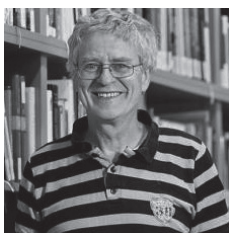
přetrvávající pohledy některých učitelů, že oni mají pouze učit doma vychované děti, není jen nekorektní, ale jde o nesmysl. Podobně je nám dnes zřejmé, že raná stadia vývoje dítěte hrají značnou roli a ovlivňují další vývoj dítěte, takže se na to sluší myslet, přestože můžeme mít pocit, že dítě mnohé věci nechápe, že jim nerozumí. Před desítkami let bychom takovou pozornost mohli vnímat jako hyperkorektnost.

Přestože mnoho činů v minulosti nebylo z pohledu dnešních přístupů vůbec korektních, a je třeba to nahlas připomínat, samotnou minulost bychom měnit neměli. Odstraňování starých soch, předělávání textů pohádek v duchu větší korektnosti či kritika básníků, kteří údajně podporují genderové stereotypy, ukazuje na slabost společnosti; možná jen některých jejích členů. Minulý režim v podobném duchu odstraňoval symboly víry – dnes naštěstí i bezvěrci obnovují kostely, kapličky, nebo dokonce znovu instalují křížky jako artefakty, které dávají krajíně neopakovatelný rozměr. Jestliže vedeme děti k tolerantnosti, porozumění diverzitě a historickým souvislostem, je velmi pravděpodobné, že

dobře pochopí, že z dnešního pohledu nebylo dříve vše nejvhodnější. Vřele proto doporučuji, abychom vždy zvažovali všechny souvislosti.

Není třeba zdůrazňovat, že konvence mají značnou sílu už v dětském věku. Děti se nechtějí odlišovat od vrstevníků. Týká se to nejen materiálního vybavení, ale i názorů, hodnocení zpěváků a youtuberů. S výchovou ke korektnosti (ke slušnému chování) na straně jedné a toleranci na straně druhé je třeba začít brzy.

Při edukaci dětí bychom měli podporovat porozumění psychologické i kulturní diverzitě. Neměli bychom se však nechat zahnat do kouta a přestat dělat věci, které mají smysl z odborného i lidského hlediska, leč někdo (úřad, nátlaková mediální skupinka nebo snad Brusel?) rozhodl, že nebudou pokládány za korektní. Zdravý rozum nám neporadí ve všech případech, ale na některé zhůvěřilosti je dostačující. A jestli za deset dvacet let dojde k všeobecnému posunu, tak proč ne.

PhDr. Václav Mertin, dětský psycholog

Talenti – jejich klíčové způsobilosti (1)

MAREK PAVLÍK

Předkládám vám první příspěvek ze série článků o talentovaných zaměstnancích na školách. Možná si i vy kladete otázky typu: Jak poznat talentovaného člověka? Jakým způsobem je třeba rozvíjet talenty? Jaké druhy práce je dobré jim svěřovat? Co chtějí vlastně dělat? Jak podporovat talenty v jejich kariéře na škole? Jak si talenty na škole udržet?

Kdo jsou talenti

Talentovaní jedinci představují významnou a perspektivní skupinu lidí pro každého zaměstnavatele, školy nevyjímaje. Každá organizace talenty ve svých řadách má – otázkou však zůstává, jak je poznat a jak s nimi pracovat. Důležitá je tato skupina především proto, že je nositelem jak rozvoje samotné školy, tak i úspěšného naplňování vizí, strategií a cílů města, kde škola působí.

Tak jako v oblasti hospodářského či společenského života i škola jako zaměstnavatel potřebuje pracovat s talenty z řad

svých zaměstnanců, rozvíjet je a umožňovat jejich posun v profesní kariéře.

Důvody pro to jsou prosté:

- Především je v zájmu školy neztratit talentované jedince ze svých řad. Každý talent je přirozeně ambiciózní, má potřebu se stále rozvíjet, přijímat výzvy a využívat příležitosti. A když mu je škola nenabídne, sáhne si pro ně někde jinde.
- Druhým, zdánlivě banálním důvodem je skutečnost, že talentovaní lidé jsou zaměstnanci jako jiní a škola od nich očekává, že udrží krok s rostoucími nároky, které

ZAMYŠLENÍ NAD

na ně klade jejich role ve škole, a to bez ohledu na jejich talent.

Jak poznáme talenty

Jak poznáme talentovaného člověka na pracovišti? Je to jedinec, ve kterém se snoubí několik faktorů – základních kamenů pro výkon a úspěch. Jedná se o celý soubor

znalostí, dovedností, kompetencí a pozitivního přístupu ke své roli, k vedoucímu, ke svým kolegům a kolegy-ním.

Následující schéma odráží vlastní vypořádané klíčové způsobilosti, kterými „ryzí“ talenti zpravidla disponují.

Klíčové způsobilosti talenta

Pro dokreslení způsobilostí talentovaných jedinců nám mohou posloužit i následující reakce, které jsem měl možnost vyslechnout při svých návštěvách a vystoupeních na školách.

Představa „co a proč“

„Ve škole pracuji proto, že můžu plně využít své znalosti ze studií.“

„Ráda bych se do pěti let stala zástupkyní ředitelky, protože chci ovlivňovat věci kolem sebe.“

Znalosti

„Studuji ještě doktorské studium, protože mi umožňuje setkat se s experty v oblasti školství a tím si rozšiřuji své obzory.“

„Rád bych se účastnil konference Moderní školství 21. století v Paříži.“

Výkon a výsledky

„Jsem ráda, když jsou za mnou vidět výsledky.“

„Těší mě, když se v práci stále něco děje.“

„Mám nádherný pocit, když jdu po městě a vidím bývalé žáky, kteří jsou šťastní a mají práci, co je baví.“

Spolupráce s lidmi

„Spolupracuji ráda s lidmi, se kterými si můžeme vzájemně něco dát, od kterých můžu něco odkoukat, které respektuji a vážím si jich pro jejich znalosti, zkušenosti a přístup.“

„Více hlav víc ví.“

Osobnost

„Vím, že na sobě musím ještě hodně pracovat.“

„Připadám si jako horolezec, který zdolává Mt. Everest, a každý úspěch vnímám jako zdolání dalšího výškového tábora – úspěch je pro mě hnacím motorem.“

„Vzniklé problémy pro mě nepředstavují žádnou tragédii, ale spíše výzvu se s nimi poměřit.“

Ze schématu způsobilostí talentovaných lidí lze vyčíst, že „absolvované školy a získané tituly“ představují jen zlomek celkového profilu talentovaného jedince. V daleko větší míře jsou zastoupeny faktory osobnostní a sociální kompetence.

Pokud tedy vybíráme talenty a následně do nich investujeme, pak lze jednoznačně doporučit zaměřit výběr na ty zaměstnance, kteří očekávaný profil talentovaných jedinců splňují alespoň do určité míry. Jedině tak lze získat jistotu, že

prostředky vynaložené na jejich rozvoj nepřijdou nazmar. Pro ilustraci přístupu k rozvoji talentovaných zaměstnanců na třech středních školách dále uvádím výpovědi jejich ředitelů.

U nás na škole potřebujeme lidi s výborným profesním (odborným), ale i lidským profilem, potřebujeme týmové hráče s rozvinutými sociálními dovednostmi, se zodpovědností k úkolům a roli, kterou mají propůjčenou.

U nás na škole potřebujeme lidi, kteří mají nasazení, jsou schopni respektovat kvality svých kolegů, umějí ocenit zkušenost kolegy jako přínos pro svůj rozvoj a jsou připraveni sdílet svoji zkušenost s mladšími či nově příchozími kolegy.

Potřebujeme také lidi, kteří vnímají a oceňují příležitost, které se jim dostalo – pracovat u kvalitního zaměstnavatele s vysokým standardem podmínek pro zaměstnance a důležitým posláním pro společnost.

Způsobem rozvoje talentů jako specifické skupiny zaměstnanců se budeme zabývat v dalším příspěvku věnovaném talentovaným zaměstnancům na školách, který vyjde v září.

Ing. Marek Pavlík, Ph.D., konzultant, lektor, pedagog, mentor kariérových poradců

Kdo pomůže dětem přijmout, že smrt patří k životu? Je to i na učitelích

MARCELA KAŠPÁRKOVÁ

Už tříletý chlapec nebo stejně stará dívka vznášejí po přečtení pohádky otázku, co znamená „Žili spolu až do smrti“, a když je jim to naznačeno, propukají někdy v pláč. Děti školou povinné zpracovávají konec života zase trochu jinak a možná nejhůř se s odchodem ze světa vyrovnávají dospívající. Z výzkumu organizace Cesta domů vyplynulo, že je potřeba, aby se s dětmi o smrti mluvilo, a také to, že by se měli do velké míry zapojit i pedagogové.

Smrt a umírání jsou traumatizující i pro dospělého, ví o nich jistě jen to, že jednou u jeho blízkých i u něj nastanou, ale i tak možná v koutku duše věří, že bude první, komu lékaři zajistí nesmrtnost. Jak se pak má s konečností života vyrovnat dítě, které teprve sbírá zkušenosti? O smrti slýchá denně z pohádek, z nichž ale mnohé končí tím, že se přinese živá voda nebo se mávne kouzelným proutkem. Později ji vídá ve filmech nebo počítačových hrách. Zároveň když skutečně zemře někdo z jeho okolí, se dítěti většinou nic moc nevysvětluje, není na to čas ani síla, dokonce panuje názor, že děti se mají držet od těchto smutných událostí co nejdál. Vztít je na pohřeb, pokud se vůbec nějaký koná?

Dovolit mu, aby prožilo smutek, rozloučení se zemřelým, aby si srovnalo v hlavě, co se kolem něj děje? V některých rodinách je to fikce hodná zmiňovaných pohádek.

mlžít nebo mlčet se nevyplácí

Jenže dítě všechno citlivě vnímá. Vidí, že se doma něco děje. Všichni jsou smutní, přehlíží ho. Poprvé třeba spatří brečet tátu a vzlykat nebo zoufale naříkat mámu. Najednou mu také někdo chybí. Babička už nikdy nepřijde? Kam se ztratil děda? Mnohé si může dokonce mylně myslet, že se na té tragédii podílelo. Naposledy přece zlobilo, možná proto tu teď děda není.

ZAMYŠLENÍ NAD

Tím, že nemluvíme s dětmi o smrti a umírání – často proto, že je to pro nás moc těžké nebo nevíme, jak to těm malým vysvětlit –, jim způsobujeme trauma, které u nich může přetrvávat do dospělosti. Proč se na ně zlobíme, když truchlí nad zemřelým pejskem, králíkem nebo kočkou, ale nad odchodem babičky nepláčou, když jsme s nimi nikdy nemluvíli o smrti? Konec života je velké téma pro nás pro všechny, ale nejde před ním zavírat oči.

Pedagog může být velká opora

Dětství už dávno není čas her a malin nezralých, jak se říkávalo. Už od školky jsou na děti kladeny nároky – malí musí splňovat představy rodičů, aktivně se zapojovat do her a výuky, držet krok s nejlepšími spolužáky, ale i s těmi, co denně tráví dost času na internetu, musí udržovat sociální vazby, kterých je hodně, zapojovat se do mnoha kroužků, aby smysluplně trávili čas... Ten, kdo dítěti bývá nejbližší, je jeho učitel. Pokud je citlivý, bere své povolání vážně a svoje svěřence dobře zná, dokáže poznat, kdy se se žákem nebo studentem něco děje. Mohl by tedy sehrát velmi důležitou roli v tom, jak se dítě vyrovná se smrtí ve své rodině a okolí, jak vůbec přijme fakt, že život je konečný.

Potvrdil to i loňský obsáhlý výzkum organizace Cesta domů, která se otázkami smrti a umírání zabývá už téměř dvacet let. Výzkum „Je smrt školou povinná?“, do kterého se zapojilo přes tisíc pedagogů a stejný počet rodičů z celé České republiky, z větších měst i z venkova, vznikl ve spolupráci s agenturou STEM/MARK a za podpory nadačního fondu Abakus a kladl zásadní otázky. Kdy, kdo a jak má s dětmi mluvit o smrti a umírání?

Jak rodiče, tak učitelé se jednoznačně shodli na tom, že se děti mají dozvídat o konci života, samozřejmě způsobem odpovídajícím jejich věku a chápání. Pedagogové jsou dle výzkumu ochotni se takového úkolu zhostit, nejvíc by se podle nich měli zapojit třídní učitelé, kteří své žáky dobře znají, a dále potom školní poradenská pracoviště. Nejvíc prostoru by mohly poskytnout předměty rodinná výchova, občanská výchova nebo výchova ke zdraví. Velká část dotázaných se vyslovila pro to, aby se téma konce života objevilo ve výuce už na nižším stupni, přijatelnou formou dokonce od první třídy.

Školy mají zatím velké rezervy

Oslovení učitelé se ve své praxi už setkali s tím, že řešili situace s úmrtím v rodině žáků nebo studentů anebo i někoho

z prostředí školy, například spolužáka dětí nebo jejich kantora. Děti ovšem může zasáhnout i jiná smrt, například jejich pediatřičky, kamaráda, trenéra a podobně. To, že se v životě dítěte děje něco závažného, se přímo od rodin častěji dozvědí pedagogové v menších obcích a regionálně potom spíše na Moravě.

Z výzkumu vyplynulo, že jen asi osm procent škol řeší tematiku smrti a umírání dostatečně. Většina respondentů z řad učitelů by téma zařadila už do vzdělávání budoucích pedagogů. Kdyby se sami během praxe dostali do situace, kdy by s dětmi museli probírat otázky konce života, hledali by informace a pomoc hlavně na internetu, dále pak při konzultaci s odborníky. Řada z nich by se spolehla na knihy nebo brožury. A mnozí to už dokonce udělali, protože s dětmi podobné otázky řešili.

Ve výzkumu zaznívaly například názory, že z pedagogické fakulty odešli učitelé v tomto směru naprosto nepřipraveni a že školy řeší tyto situace, až když už je pozdě. Zatímco o šikaně nebo drogách kantoři semináře mívají, o otázkách smrti a jak je s dětmi probírat, téměř nikdy. Důležité ovšem je, že pedagogové mají chuť a odvahu se tématu ujmout a nenechat ho jen na rodinách, které ho s dětmi řeší většinou také až minutu po dvanácté, pokud vůbec někdy.

Více informací o výzkumu najdete na webu Cesty domů: www.cestadomu.cz/je-smrt-skolou-povinna. Přínosný je i odkaz věnovaný přímo školám: www.cestadomu.cz/pro-skoly, který mimo jiné seznamuje s novou publikací *Slon u tabule*, určenou přímo pedagogům; tu je možné prolistovat i stáhnout. Inspiraci přinese i www.cestadomu.cz/vzorove-hodiny, kde jsou k dispozici metodiky.

Cesta domů se zabývá tématem smrti a umírání v nejširším kontextu. Provozuje domácí hospic nebo poradnu, věnuje se nevyléčitelně nemocným, včetně dětských pacientů, a školí lékaře v oboru paliativní péče. Zároveň ale také dělá mnoho pro osvětu – kupříkladu ve svém nakladatelství vydává knihy a brožury o konci života a o tom, jak ho zpracovat. Jsou věnovány dospělým, ale i dětem a dospívajícím. Více se dozvíte na www.cestadomu.cz/nakladatelstvi. Pedagogům by mohly pomoci i podcasty: www.cestadomu.cz/podcasty.

Marcela Kašpárková, publicistka a public relations pro neziskové organizace

Líný učitel a bída responzivní výuky

ROBERT ČAPEK

Formativní hodnocení dnes leze z každé konzervy a leckdo, kdo chce být tím správným novátorem, se nyní zaklíná responzivní výukou. Co to je? Máme tu knihu „Responzivní výuka: Kognitivní vědy a formativní hodnocení v praxi“ od Harryho Fletchera-Wooda (dále H. F.-W.) a k tomu i mohutné promo.

Na začátku je třeba vidět, že i v pedagogickém světě máme bulvární články. Titulek o H. F.-W. „Jeho kniha mění představy o moderní pedagogice“ je zrovna tak řvavý jako mylný. Takových knih tu už bylo! Navíc proč by nás mělo nějak inspirovat britské školství, které je snad v ještě horším stavu než to naše? Protože se angličtina překládá lépe než holandské texty profesora Ricka de Graaffa nebo finština skvělých publikací Eliisy Leskisenioja? Místo toho se na nás snáší přímo záplava zaručeně platných konceptů: *crossover learning*, *incidental learning*, *embodied learning*, *stealth assessment*, *adaptive teaching* a nyní tedy **responsive teaching**.

Pokud někdo čte knihy pro učitele od britských a amerických autorů, brzy sezná jednu věc: Musí se prokousat hromadou obecností a vaty, než se dobere nějaké zajímavé myšlenky. Kognitivní vědy? Na ty se odkazuje kdekdo, třeba scientisté nebo ti nejzarytější herbartisté. Takže pak tu najdete hromadu obecností a přes omáčku okolo si musíte představit, jak to vypadá při reálné výuce ve škole. Když pak máme celkem amébní, tedy rozplizlou teorii, každý si do ní může dodat vlastně cokoliv. Takže responzivní výuka může být někým klidně definována jako „výuka, která vnímá potřeby žáků a vede učitele k tomu, aby na ně vhodně reagoval“. Jenomže za těmi slovy se může skrývat cokoliv. Nejlépe tedy pátrat ve slovech samotného autora, co tím chtěl sdělit.

Naštěstí H. F.-W. vedl webinář na konferenci o formativním hodnocení (což je vlna, na které se snaží responzivní výuka z neznámého důvodu vézt) a poskytl i nějaké rozhovory. A než budeme adorat responzivní myšlenky, podívejme se na některé výroky.

Například: „Pokud zjistím na straně žáků nedostatky v pochopení klíčových věcí a mou reakcí bude, že se k látce vrátím a vysvětlím ji takovým způsobem, aby si ji zdárně osvojili, učím responzivně.“ Je zřejmé, že taková výuka je výkladem učitele, který musí žákům vše přežvýkat a vysvětlit. Tvrdím, že „výuka bychom měli připravovat na základě učebních cílů, nikoli stylů“, popírá autor velkou edukační sílu diferenciací obtížnosti, kdy například učitel vychází vstříc různým typům učebních stylů žáků různými možnostmi plnění úkolů, včetně rozdílné obtížnosti.

Velmi školometsky a zpozdile doporučuje učitelům, aby „namísto domnělých učebních stylů zohledňovali, co jejich žáci vědí“. Domnělých? Opravdu? Dále autor vykládá, že se prý v Anglii „už tolik netrápíme tím, aby naše hodiny vypadaly jinak a zábavně. Místo toho se zaměřujeme na to, aby žáci v hodinách mysleli na správné věci a aby si věci zapamatovali“. Nu, to se bude učitelům učícím frontálně a kašlajícím na individuální přístup k žákům líbit. Proč se starat o to, aby se žákům hodiny líbily? Učitel už dohlédne na to, aby žáci mysleli „správně“ a všechno, co řekne učitel, si pamatovali. Vidíme, že responzivně se už na českých školách dávno učí. Čáry máry fuk, najednou je úmorný výklad a zkoušení žáků hotová inovace!

Jestli přeháním? H. F.-W. tvrdí: „Když jsem se ve svých hodinách snažil o zábavnost, žáci se často doopravdy bavili, ale moc si toho nezapamatovali.“ Tady autor ignoruje, že cílem hodiny přece není nějaké „zapamatování“, ale zisk dovedností, myšlenkových nástrojů, praktického ověřování a vlastního objevování. Je tedy snad vhodnější mít nezábavné, nezajímavé a neaktivní hodiny, aby si žáci lépe „pamatovali“? To je postavení moderní pedagogiky na hlavu.

H. F.-W. si představuje dobrou výuku tak, že učitel „vytvoří otázku, která ukáže míru pochopení ze strany žáků. Stejně jako byste ji třídě položili po frontální výuce, můžete ji položit i po výuce projektové“. To jistě, jenomže při frontální výuce všechno žákům dogmaticky vyloží učitel, kdežto při projektové výuce mají žáci velkou svobodu, kdy autonomně rozhodují o řešení zadání a využívají mnoho svých schopností a dovedností. Učí se z vlastních chyb, ověřují poznatky a docházejí k poznání. Pokud H. F.-W. nechápe rozdíl mezi odpovědí žáka na otázku po výkladu a po projektové výuce, stojí jako učitel za starou bačkoru. To se potvrzuje i tím, že se ptá: „Pokud žáci ve třídě pracují bez učitele, tak na co tam pak ten učitel je?“ Zjevně ani nerozumí tomu, že pokud žáci pracují ve skupinách, každý zabrán do nějaké aktivity, pak má učitel právě prostor komunikovat se žáky mnohem individuálněji než s celou masou jako při frontálu.

H. F.-W. tvrdí, že „vědomosti jsou zcela zásadní“, a je mu úplně jedno, zda je žák získá při výkladu nebo jakkoliv jinak. Správně je to přitom přesně opačně: **kompetence, zejména dovednosti a soft skills, jsou zcela zásadní!** Pomocí

dovedností totiž můžeme znalosti získávat, ověřovat, analyzovat a interpretovat, nekritický transfer znalostí od učitele je zato žákovi (snad kromě dílčího úspěchu ve školometrickém testu) úplně k ničemu. Pokud H. F.-W. konstatuje, že žáci znalosti zapomínají, měl by si uvědomit, že kdyby tyto znalosti byly použity kompetenčně – a nejenom „responzivním ověřováním“ –, tak si je žáci mnohem více osahají a zapamatují.

Špatnou pedagogiku také ilustruje jeho „příhoda“ ze třídy. Tvrdí, že by učitelé neměli vyučovat vědomosti a dovednosti zároveň. Ale proč? Proč by žáci nemohli zároveň realizovat pokus a přitom se učit týmové práci? Prý z následujícího důvodu: „Představte si tuto situaci: Rozdělil jste své žáky do skupin, v nichž mají dělat pokus. Jedna ze skupin nefunguje, protože dva z jejích členů spolu nevycházejí. A jeden z členů skupiny vám řekne: ‚Pane učiteli, pomozte mi, prosím. Co mám dělat, aby se ten pokus vydařil?‘ Máte mu to říct? Když mu odpovíte, podlomíte spolupráci. Když ne, možná žáci budou spolupracovat. Ale pokud spolupráci nenavážou,

nenaučí se o přírodních vědách nic.“ Hloupé. Takže místo pokusu je lepší frontální výuka? Nešlo se snažit, aby společnou práci a společným úspěchem dotyční dva žáci své vztahy zlepšili? Proč by dílčí rada „podlomila spolupráci“? Proč by se žáci něco nenaučili i neúspěchem, pokud učitel umí pracovat s chybami? Proč by se žáci, pokud učitel pokus zadá vhodně, nenaučili o přírodních vědách „nic“? Proč nevyužít úspěch či neúspěch k reflexi, k formativnímu hodnocení? H. F.-W. nabádá: „Nezkoušejme dělat dvě věci naráz, často pak neuspějeme ani v jedné.“ Ale já tvrdím opak: Pokud je učitel kvalitní, uspěje v obou, i když žáci pokus nedokončí!

Rád bych tedy doporučil pedagogům, kteří chtějí učit kvalitně a efektivně, aby při čtení všech podobných knížek a poslechu různých webinářů používali svoje pedagogické myšlení, poslouchali své učitelské srdce a věřili svým instinktům. Není třeba sedat si na zadek před názory toho, kdo – jak to i doslova řekl na svém webináři – považuje za kvalitní výuku stát ve třídě a ptát se žáků, jestli správně pochopili jeho výklad.

Robert Čapek, lektor, psycholog, učitel, didaktik a Líný učitel

Jak jsem začala s formativním hodnocením aneb Covid mi pomohl

ZUZANA JANKOVÁ

Už nějakou dobu přemýšlím o tom, že hodnocení v podobě známkování pro mě není to pravé. Učím na 1. stupni nejmladší děti (1., 2. a 3. třídu) a vidím, jak jiné způsoby hodnocení děti posouvají a motivují k učení mnohem více. Proto jsem se za podpory vedení školy rozhodla, že od začátku školního roku nebudu známkovat a také zkusím děti hodnotit formativně. Ale jak na to? Co tomu řeknou rodiče? Nebudou proti? A čím začít? Otázek byla spousta.

A tak jsem začala. Nejdříve jsem oznámila rodičům, že děti nebudou od letošního školního roku hodnoceny známkami. Vysvětlila jsem, že chci podporovat jejich vnitřní motivaci k učení, chci předejít srovnávání a podpořit vzájemnou spolupráci a odpovědnost za vlastní učení. Myslím, že mi pomohla i situace, ve které jsme se nacházeli. Na jaře 2020 děti přestaly chodit do školy a začaly se vzdělávat distančně.

Většina z nich už do konce školního roku do školy nenastoupila a učila se za velké pomoci rodičů (jednalo se o prvňáčky, takže podpora rodičů byla značná a zásadní). Potřebovali v té době rodiče známky? Známkovali doma své děti? Co jim nejvíce pomohlo v motivaci dětí k učení? Zámky to nebyly. Myslím si, že i to podpořilo kladné ohlasy rodičů na změnu v hodnocení dětí.

Navíc se do té doby z dětí nestihli stát „sběrači jedniček“. Sice jich pár během prezenční výuky dostaly, ale vzhledem ke změnám, ke kterým v „covidovém“ školním roce došlo, si na ně vlastně nestačily zvyknout.

Uvědomila jsem si, že co se týká formativního hodnocení, jsou pro mě důležité tři oblasti: **zpětná vazba od učitele, vrstevnické hodnocení a sebehodnocení dětí**.

Ve všech těchto oblastech jsme s dětmi začali slovně. Vníkala jsem jako výhodu, že se učíme matematiku Hejného metodou, kde se klade důraz na diskusi mezi dětmi, práci s chybou a vzájemnou spolupráci. Děti si tedy už v první třídě zvykly na to, že při řešení úlohy mezi sebou diskutují, dávají si vzájemně prostor k mluvení, upozorňují se na chyby a radí si, jak je odstranit. Chybu nevnímají jako něco špatného, ale jako příležitost se zlepšovat.

Při vyučovací hodině to vypadá tak, že pokud někdo ukazuje své řešení úlohy třídě na tabuli a udělá přitom chybu, mohou se ostatní děti přihlásit a upozornit na ni. Často se stává, že sám řešitel nesrovnalost objeví a ihned opraví. Pokud tomu tak není, dítě, které na chybu upozorní, ji u tabule ukáže a vysvětlí, proč řešení musí být jiné. Řešitel tak s pomocí spolužáků dochází k „aha momentu“ a řešení si opraví.

Já sama jsem začala dávat **zpětnou vazbu** tak, aby děti i rodiče věděli, co mají zlepšit a na čem pracovat, aby se děti v učení posouvaly dál. Dětem ve třídě nebo při online výuce, rodičům při online schůzkách či písemně do sešitů, notýsku či elektronicky. Při poskytování zpětné vazby se vždy snažím být hodně konkrétní, zároveň chci dát dětem prostor pro vlastní objevování. Například: „Na konci každé věty něco chybí. Poznej, co to je, a doplň.“ „Prohlédni si znovu první napsané slovo, je napsané správně?“

Později jsem začala používat jednoduchou techniku, která dětem pomáhá při hledání chyb. **U nesprávně napsaného slova** (například v písance) **udělám tečku**. Děti si pak samy chybu najdou a slovo opraví. U žáků s potřebou větší podpory je možné v písance u chybně napsaného slova udělat čárku, tečku, háček (podle toho, co chybí) nebo jiné domluvené značení pro určitý pravopisný jev.

Funguje to skvěle i u špatně vypočítaného příkladu. Proč hned dětem příklad opravit a napsat správný výsledek, když na něj mohou přijít samy?

Při hodnocení psaní ráda používám **zelenou barvu na zakroužkování povedených slov či vět**. Děti pak mají za úkol objevit, co je na zakroužkované části to dobré, proč tam vlastně zelený kroužek mají. Totéž mohou realizovat i děti mezi sebou – spolužáci si navzájem kontrolují práci a dělají tečky tam, kde si myslí, že je chyba. Zároveň mohou zakroužkovat, co se spolužákovi opravdu povedlo (např. nejlépe napsané slovo na řádku).

Tím se dostávám k **vrstevnickému hodnocení**. Zatím na něm děti pracují hlavně **ve dvojicích**. Kromě výše uvedeného „kroužkování“ a „tečkování“ mám ráda **techniku „vyber – vyměň – vyber“**. Dá se použít tam, kde se žáci pokoušejí o splnění jednoho úkolu víckrát. Například při trénování psaní tvaru jednoho písmene mají děti za úkol napsat písmeno několikrát za sebou. Poté posoudí všechny své pokusy a vyberou jeden tvar, který považují za nejlepší. Pak si vymění práci se svým kamarádem ve dvojici, jenž má z tvarů písmen svého kamaráda také vybrat ten, který považuje za nejlepší. Když jsou výběry dokončeny, porovnají si děti mezi sebou výsledky a prodiskutují, proč se shodly či neshodly.

Sebehodnocení jsme poprvé vyzkoušeli ve formě **ukazování palců** (palec nahoru – jde mi to, vodorovně – jde mi to tak napůl, palec dolů – mám s tím problémy) a **otázkami**: Co se mi podařilo? Na čem ještě musím pracovat? Co musím udělat, aby mi to příště šlo lépe?

Začali jsme se věnovat i **písemnému sebehodnocení**. Nejprve **vybarvováním sluníček** (kolik sluníček z pěti se mi tento týden podařilo rozsvítit při čtení?), později **vybarvováním smajlíků** u jednotlivých cílů v daném vyučovacím předmětu. Po konkrétní aktivitě ve vyučovací hodině je dobré využít techniku **plus – minus – zajímavé**. U mladších žáků stačí, když odpoví slovně, starší děti mohou psát na samolepicí lístky a lepit na tabuli. Děti mají za úkol definovat jednu věc, která se jim na zadaném úkolu zdála snadná, jednu věc, která jim přišla obtížná, a jednu věc, která pro ně byla zajímavá.

Při písemně zadaném úkolu je dobré, když žák ke své práci připiše písmeno **S (pracoval samostatně)**, **P (pracoval s pomocí spolužáka)** nebo **N (nezvládl ani s pomocí)**. Taková zpětná vazba může být užitečná nejen pro dítě, které se později může k úkolu vrátit, ale také pro učitele, který vidí, co a jak děti zvládnou a co ještě ne.

V současné době ráda používám **sebehodnocení vždy na konci týdne**, kdy se s dětmi pobavíme o tom, co všechno jsme se během týdne naučili a na čem jsme pracovali. Poté děti písemně odpovídají na otázky: Co se mi tento týden podařilo? Co mi dalo zabrat? Co se budu příští týden snažit zlepšit? / Jaký je můj cíl pro další týden?

I sebehodnocení vnímám jako součást slovního hodnocení dítěte, proto jsem ráda, že se ho děti během školního roku naučily formulovat tak, jak své učení skutečně vidí, a zároveň i tak, aby jim pomáhalo.

Vím, že jsme stále na začátku. Ale první kroky máme za sebou a já vidím, co nám do třídy změna v hodnocení přinesla: Děti se mezi sebou nesrovnávají. Nehledají, kdo je v čem lepší, vědí, že všichni se učíme a je v pořádku dělat chyby.

Vztahy mezi dětmi jsou dobré, děti si zvykly spolupracovat, nikoliv soutěžit. Učí se přijímat odpovědnost za své učení a hodnotit, jak jim to jde.

Mně se ulevilo. Nehodnotím jen já, mám skvělé pomocníky a partáky. A věřím, že na cestě k formativnímu hodnocení nás čeká ještě spousta objevů a společných či osobních úspěchů.

Mgr. Zuzana Janková, učitelka 1. stupně, ZŠ prof. Švejcara v Praze 12

Jak motivovat dítě s ADHD k učení?

AUTORSKÝ TÝM APIV B

Očekáváte příchod dítěte s ADHD do třídy a máte z toho obavy? Nebo už ve třídě je a vy nevíte, jak s ním vycházet? V tomto článku vám ukážeme, že se s ním dá pracovat efektivně a že se správný přístup i motivace vyplatí. Počítejte s tím, že péče o toto dítě bude znamenat více práce, přesto se to dá zvládnout!

Aby se dítě cítilo ve škole dobře, zažívalo pocity úspěchu a dokázalo se vyrovnávat i s neúspěchem, aby dokázalo přijímat nové informace a učit se, musí se cítit především bezpečně. Děti s ADHD se hůře vyrovnávají s nároky ze školy, proto je třeba zaujmout k nim pozitivní přístup, více je motivovat i předcházet konfliktním situacím, a to i když se může zdát příliš náročné navázat s dítětem, které často vyrušuje a zlobí, pozitivní vztah. Postoj učitele je stěžejní.

Projevy dětí s ADHD a první kroky

Ač mnozí učitelé i dospělí považují děti s ADHD spíše za špatně vychované, je potřeba přijmout fakt, že se jedná o biologickou poruchu. Děti s ADHD nebývají sociálně oblíbené, jejich chování k vrstevníkům bývá náročné a obtěžující. Jejich nejčastější příznaky jsou:

- narušená schopnost soustředit se,
- neschopnost dodržovat pravidla chování,
- neschopnost vykonávat delší dobu určité pracovní výkony.

Jedním z nejdůležitějších bodů při příchodu dítěte s ADHD do třídy je optimálně nastavit fungování spolupráce rodina – škola – dítě a v tomto procesu důsledně postupovat. K tomu je potřeba začít s následujícími kroky:

1. Sejděte se s rodiči a zjistěte co nejvíce informací o jejich dítěti – jak s ním pracují, jaká mají nastavená pravidla, co dělat v případě výbuchu vzteku, jak s ním nejlépe komunikovat, co má dítě nejradši (odměny, televizní hrdiny, záliby) atd. Pokud dítě není diagnostikováno, doporučte rodičům návštěvu pedagogicko-psychologické poradny

(PPP) nebo dětského psychiatra. Ti zjistí, jak je na tom se soustředěním, či stanoví diagnózu.

2. Následuje schůzka ve speciálně pedagogickém centru nebo v PPP, kde doporučí potřebná podpůrná opatření v rámci individuálního vzdělávacího plánu dítěte. S rodiči se na základě těchto doporučení domluvíte na pravidlech spolupráce, aby se dítě mohlo rozvíjet. Abyste zabránili nepochopení a konfliktům ve třídě, které v souvislosti s chováním dítěte s ADHD mohou nastat, komunikujte o tom opatrně i s jeho spolužáky (případně si přizvěte kolegu ze školního poradenského zařízení na pomoc). Informujte i ostatní kolegy učitele, jak s konkrétním dítětem nejlépe pracovat.

Jak zajistit dítěti s ADHD prostor vhodný k učení a zároveň předejít problémovému chování?

Pro lepší pochopení chování dítěte s ADHD lze využívat **záznamové karty** – pokud do nich učitel nebo asistent pedagoga zaznamenává jednotlivé spouštěče, následné projevy i postoje žáka, lépe v podobných situacích odhadne, co spouští jaké chování.

Hledat obecná, pro všechny platná **doporučení** je v tomto případě složité, vždy je nutné jednotlivá opatření upravovat dle potřeb konkrétního dítěte. Níže najdete ta, která bývají v různých modalitách většinou efektivní:

- Vytvořte bezpečné a respektující prostředí. Dítě se musí cítit přijímaně, bezpečně. Nesmí být ponižováno ani spolužáky, ani učitelem.

- Respektujte soukromí žáka s ADHD. Nezveřejňujte o diagnóze či snížených požadavcích s ní souvisejících to, co není nutné, zohledněte povahu dítěte.
- Berte ohled na možnosti dítěte. Instrukce zadávejte jasné a stručně. Ověřte si, zda dítě rozumí zadání.
- Přizpůsobte uspořádání třídy. Někomu prospěje sezení vedle klidného spolužáka, někdo potřebuje lavici pro sebe. Dejte pozor na rušivé elementy ve třídě (výhled z okna, zadní lavice...).
- Používejte pochvaly a pozitivní hodnocení, aby dítě vědělo, že se chová správně. Děti s ADHD mívají přirozeně nízkou sebeúctu, proto je třeba ji posilovat ve skupině i individuálně.
- Pravidelná zpětná vazba vede k posilování žádoucích chování. Nehodnoťte, neposuzujte, spíše popisujte.
- Dítě s ADHD potřebuje především pevnou strukturu a řád, doma i ve škole. Potřebuje jasné hranice, aby vědělo, co může očekávat a co se očekává od něj. Stejně tak vyžaduje pevná a jasná pravidla, krátké a jednoduché instrukce, jednoznačně formulované požadavky.
- Zvolte vhodnou formu relaxace a hry. Relaxace přinese odpočinek, dobrou náladu a energii a navíc spolehlivě uvolní stres a napětí. Přispívá i k lepší koncentraci dětí.

Zmapujte si, co dítěti s ADHD z výše uvedených bodů nejvíce pomáhá, a to používejte.

Další tipy pro práci s dítětem s ADHD

Pojďme se ještě podívat na některá pravidla a tipy, které sice situaci neřeší komplexně, ale pomohou učiteli a případně asistentovi pedagoga lépe zvládat vzájemnou komunikaci, udržet pozornost dítěte a vyvarovat se činností, které by mohly narušit chod třídy.

- Oční kontakt – udržujte ho nejen při zadávání úkolů.
- Dítěti zadávejte jednoduché, krátkodobé úkoly.
- Pokud jsou úkoly delší, rozfázujte je. Nechte dítě instrukce zopakovat a vlastními slovy popsat, co má dělat.
- Pokud dítě splnilo úkol nebo udělalo něco správně, vždy ho pochvalte nebo odměňte.
- Negativní zpětnou vazbu proberte s dítětem v soukromí.
- Pomozte dítěti najít přijatelný způsob, jak vypustit emoční přetlak. O nastalých situacích s dítětem komunikujte.

Motivace k učení u dítěte s ADHD

Každé dítě i dospělý rád slyší pochvalu nebo ocenění. U dětí s ADHD to platí dvojnásob. Tím, že oceníte každý jejich úspěch nebo projev snahy, posilujete jejich

sebevědomí. Odměny přizpůsobte tomu, co má dítě rádo. Musejí mu dávat smysl a mohou být trojího druhu:

- materiální (obrázky, samolepky, sladkosti, oblíbené jídlo),
- zážitkové, volnočasové – přímo ve třídě nebo na jiném místě k tomu určeném ve škole (poslech hudby, zhlédnutí oblíbeného seriálu, čas strávený na počítači),
- sociální (pochvaly, slovní pozitivní komentáře).

Závěrem

I když se to může zdát opravdu obtížné, učitel by si měl vždy připomínat, že nepřijatelné chování dítěte s ADHD není nic namířeného proti jeho osobě, spíše že nastává nějaký problém u dítěte. Neměl by se nechat strhnout k emocionálně vypjatým reakcím, křičet, rozhodovat o „trestu“ v afektu. Rozhodné a tiché napomenutí je opodstatněnější a účinnější. Nevylučujte tyto děti za trest ze společných akcí, pocity odmítnutí je doprovázejí už tak všude. Má-li učitel situaci vždy pod kontrolou, může pozitivně ovlivnit chování dítěte.

ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder, porucha pozornosti s hyperaktivitou, též hyperkinetická porucha, HKP) je dědičný neurovývojový syndrom. Dle převažující složky ji můžeme dělit na poruchu hyperkineticko-impulzivního typu, na typ s poruchou pozornosti a konečně na kombinovaný typ. Porucha pozornosti se projevuje nesoustředěností, nepozorností, neschopností zaměřit se na podstatné vjemy, případně impulzivností. Hyperaktivitou nazýváme nadměrně nutkavou potřebu pohybu, často bezdůvodnou, kterou postižený nedokáže tlumit nebo ovládat.

(Zdroj: www.mojezdрави.cz)

Text vznikl na základě článků *Jak podpořit dítě s ADHD ve škole* z webu Inkluzevpraxi.cz a *Dítě s ADHD a motivace k učení* na webu Zapojmevsechny.cz, kde v příloze najdete ukázky záznamových karet a systému odměňování a tipy na relaxační hry.

Projekt APIV B (Podpora společného vzdělávání v pedagogické praxi¹) přišel v loňském roce s interaktivním webem pro rodiče a pedagogy Zapojmevsechny.cz². Tento web vznikl s ambicí stát se praktickým průvodcem společným vzděláváním a vlastně kvalitním a moderním vzděláváním vůbec. Při jeho tvorbě jsme nejen mysleli na potřeby pedagogů, ale slouží i jako inspirace a vodítko pro rodiče, ať už jako nástroj srovnání dobré praxe s praxí reálnou, nebo jako inspirace pro podporu rozvoje vlastních dětí. Projekt Podpora společného vzdělávání v pedagogické praxi (APIV B) realizuje Národní pedagogický institut České republiky (www.npici.cz) a je spolufinancován EU.

¹ <http://www.inkluzevpraxi.cz/>

² <https://zapojmevsechny.cz/>

Jak ve výuce pracovat s dětmi s poruchami aktivity a pozornosti (ADHD)

LADA BALAŠTIKOVÁ

Poruchy pozornosti a aktivity u dětí vyžadují citlivý přístup, trpělivost a řád, a to nejen ve výuce. Přečtěte si shrnutí nejdůležitějších tipů, které se v praktické výuce osvědčily nejlépe.

1. Sestavte jasný rozvrh činností a napište pro každého srozumitelné, krátké pravidlo chování ve škole nebo mimo školu.
2. Zasedací pořádek organizujte tak, aby dítě s poruchou aktivity a pozornosti sedělo dohromady s ostatními blízko stupínku a tabule, ne u okna a ne s dítětem se stejnou poruchou.
3. Každou mimoškolní aktivitu předem oznamte a s dětmi prodiskutujte (dítě s poruchou aktivity a pozornosti se na ni potřebuje připravit). Každou změnu sdělte v klidu.
4. Domácí úkoly zapisujte každý den do deníčků a nechte je zkontrolovat a podepsat rodiči. Druhý den ráno si je projděte (ušetří to mnoho zbytečných diskusí jak rodičům, tak vám).
5. Dovolte dětem vystavit si nakreslené obrázky a zapsat si různé body jako pomůcku k zapamatování si svých povinností (jako u starších dětí).
6. Používejte přímé, krátké a výstižné věty, ať jsou vaše příkazy a instrukce jasné a jednoduché.
7. Důležité pokyny posilte pomocí vizuálního nebo tělesného kontaktu.
8. Při neklidném a nepřiměřeném chování zůstaňte vyrovnaní a nezvyšujte hlas, reagujte tiše, klidně, chápavě a zúčastněně. Napomínat, nadávat nebo vést diskuse je v této chvíli neúčinné. Mluvte o předchozích událostech a následných činnostech, teprve až se dítě uklidní. Po nevhodném chování a reagování navrhněte dítěti alternativy a vyzkoušejte je s ním.
9. Dítě je dočasně pod silným vnitřním tlakem, proto se musí neustále hýbat (houpat nohama), vyrušovat, hluchet a mluvit. Nemá jinou volbu. Úkolem spojeným se smysluplným pohybem (umytí tabule, rozdání sešitů apod.) se napětí uvolní a navíc se dítě cítí užitečné. Vhodným gestem dejte najevo, že se má opět utiшит.
10. Při silném neklidu ve vyučování zařadte uvolňovací sekvence pomocí her zacílených na tělo.
11. Organizujte práci dětí v menších skupinách.
12. Počítejte s dvojnásobným pracovním časem pro hyperaktivní nebo hypoaktivní děti.
13. Důležité úkoly nenechávejte na poslední vyučovací hodiny. Zásadní učivo vykládejte v prvních dvaceti minutách.
14. Nechte raději udělat dítě jednu část práce správně než celou práci chybně. Raději zadávejte více kratších úkolů postupně než jeden dlouhý.
15. Chyby opravte ihned, aby se již neopakovaly.
16. Odměňujte pohotovost a snahu, nejenom výsledek.
17. O přestávkách poskytněte dětem prostor pro pohybové aktivity.
18. Věnujte pozornost vztahům mezi dětmi – chraňte dítě, aby se nestalo třídním kašparem, hlupákem, obětním beránkem atp.
19. Buďte pozorní, když děti pracují; stále znovu upozorňujte oslovováním, lehkým dotykem, přikývněte, usmívejte se.
20. Dítě se má učit tak, aby se současně něčemu přiučily i ostatní děti:
 - má číst nahlas,
 - má samo převyprávět učební látku spolužákům či rodičům,
 - má si dělat poznámky při čtení,
 - mělo by si stále opakovat a opakovat.
21. Rozdělte děti do párů. Jeden je posluchač a druhý mluvčí. V časovém limitu má mluvčí říci svému partnerovi, co jim paní učitelka uložila. Nedávejte do páru dvě hyperaktivní děti.
22. Učte děti dávat pozor na neverbální podněty, aby lépe udržely pozornost při práci, poskytněte jim častěji zpětnou vazbu k jejich chování – i pozitivní.
23. Když dítě poruší pravidlo, nereagujte s posměchem nebo rozčileně. I když chyba nemůže být prominuta, uvědomte si, že je to jeden z příznaků jeho poruchy. Zeptejte se klidně dítěte, jaké pravidlo porušilo. Je-li to nutné, formulujte ho ještě jednou.
24. Vhodný je důsledný systém odměňování pomocí bodů, které se denně zapisují a na konci týdne se vyhodnotí. Body, které jsou odečteny, musejí být zdůvodněny a vyvěšeny na viditelném místě.
25. Povzbuzujte dítě. Přizpůsobte učební osnovy tak, aby se dostavil spíše úspěch než neúspěch. Určete mu denně nějaký dosažitelný cíl, a jakmile ho dosáhne, pochvalte ho za to.
26. Při hodnocení prací označte barevně správné části a ohodnoťte je. Při zpětném hodnocení se pozornost dítěte více koncentruje na pozitivní aspekty práce.
27. Zpestření úkolů je velmi důležité a mělo by být atraktivní, nikoli nudné. Například každé slovo lze oživit pěknou barvou dle výběru dítěte.
28. Vyměňte si s dítětem alespoň jednou denně přátelské slovo. Pozorujte každý nový kus jeho oblečení a bavte se

o mimoškolních zájmech a aktivitách. Dítě by mělo cítit, že se o něj upřímně zajímáte.

29. Navrhněte, aby děti ve třídě převzaly nějakou malou zodpovědnost, kterou dobře znají a která jim dělá radost. Nechejte je pocítit, že jejich příspěvek pro třídu je důležitý, a povzbudte rodiče, aby to dělali také.

30. Při setkání s rodiči dítěte myslíte na to, že se nebudou soustředit jen na informace o dítěti. Pro jejich morálku je důležité, aby mohli být pyšní na své dítě, aby si byli jisti, že mu rozumíte a že mu chcete pomoci. Snažte se jim sdělit co nejvíce pozitivních věcí.

31. Zaměřte se na následující vlastnosti dětí:

- smysl pro spravedlnost a odpouštění,
- snaha pohotově pomoci jiným a starost o ně,
- nadšení pro tvorbu,
- láska ke zvířatům a přírodě,
- zájem otevřít se,
- vynikající paměťové schopnosti a schopnosti myšlení,

- odolnost vůči zátěži a schopnost překonávat překážky.

32. Rodiče jsou domácí péčí o své dítě s poruchou aktivity a pozornosti zpravidla přetíženi. Proto jim zprostředkujte co nejvíce pochopení a povzbuzení v jejich náročné výchově.

33. Rodičům, dětem a všem příbuzným i blízkým vyjadřujte naději a víru ve zlepšení chování dítěte.

Tento dokument vznikl v rámci projektu Férové školy – férové vzdělání jako příloha k individuálnímu vzdělávacímu plánu žáka/žáků na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny.

Text prošel editací a jazykovou korekturou. V úplné podobě je materiál dostupný online (po povinné registraci) v Databázi výstupů projektů Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost¹.

Mgr. Lada Balaščíková, školní speciální pedagog

Tento materiál vznikl v rámci projektu:

Název projektu:	Férové školy – férové vzdělání
Registrační číslo:	CZ.1.07/1.2.00/14.0132
Realizátor:	Liga lidských práv

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Učíme se příběhem 2

Výuka literatury ve spolupráci s neformálním vzděláváním

TEREZA NAKLÁDALOVÁ

Aby bylo sdílení příběhů prezentovaných literárním vyprávěním možné, je nutno respektovat určitá pravidla. Četba literárních vyprávění je tedy zvláštní hra, která má – jako každá jiná hra – svá pravidla.

Jiří Hrabal – Jak rozumět literárnímu vyprávění?

Projekt Nové školy, o. p. s., *Učíme se příběhem*, který jsme představili v minulém čísle, si vytyčil za cíl zkoumat se žáky v citátu zmiňovaná pravidla hry a hru zvanou četba literárního vyprávění hrát s co největším užitkem, potěšením a také co nejčastěji. To samo o sobě zní možná pro pedagogy

lákavě, ale zároveň jistě velmi mlhavě. V tomto článku se proto podíváme do představovaného programu a na konkrétním tématu z naratologie si ukážeme, jak program žáky učí rozumět literárnímu vyprávění a jaké prostředky k tomu dává pedagogům do rukou.

¹ <https://database.op-vk.cz/Project/Detail/154>

UČITELSKÉ ŘEMESLO

Celý program se skládá **ze tří volně navazujících úrovní podle věku žáků**; první z nich je určena žákům 5. ročníku, druhá 6. a 7. ročníku, nejvyšší úroveň pak žákům posledních dvou ročníků ZŠ. Všechny úrovně mají stejnou formální strukturu, obsahově na sebe navazují, ale jsou realizovatelné i jednotlivě. Programem se prolínají stejná témata, konkrétně naratologické kategorie. Těm se vždy vyšší úroveň programu věnuje se stále se prohlubujícím vhladem a rozšiřujícím se záběrem. Hlavními naratologickými kategoriemi, a potažmo tématy programu, jsou postava, událost, prostor, čas a vyprávěč. Na počátku programu se žáci též seznámí s tím, co je to narativ a narativní literatura. Zároveň si ujasňují – není třeba se to dozvídat, protože to většinou vědí – že narativ nenajdeme pouze v literatuře, setkáváme se s ním v komiksech, filmech, počítačových hrách a také v mediálních i běžných ústních sděleních. Na druhou stranu není všechna literatura jen tou narativní. Po ujasnění si, že narativ je vyprávěný příběh, žáci zkoumají způsob, jak narativ funguje, odhalují jeho dvě roviny. Rovinu příběhu – toho, co se vypráví – a diskurzu – jak se příběh vypráví. Zdánlivě složitá a nová informace je z naší zkušenosti pro žáky lehce pochopitelná a brzy ji ovládají jako znalost, často i včetně příslušných pojmů.

V návaznosti na popsany úvod žáci prozkoumávají nejprve příběh, a to skrze jeho postavy, události, prostor a čas. Později prozkoumávají diskurz – čas diskurzu a kategorii vyprávěče. **V různých úrovních poznávají různé aspekty jednotlivých kategorií.**

Například v rámci kategorie událost se v první úrovni programu učitelé a knihovníci při tvorbě lekce zaměřili na poznání toho, co to vlastně událost je, že děj příběhu tvoří události, které spolu nějakým způsobem souvisejí. Zároveň žáky vedli k tomu, aby poznávali události, které jsou pro děj nejdůležitější. Žáci sami odhalovali, že identifikace nejvýznamnějších událostí v každé části příběhu jim umožní celý děj stručně a výstižně převyprávět. Pro lekci vybrali tvůrci programu méně známou knihu povídek *Bambertova kniha ztracených příběhů* německého autora Reinharda Junga.¹

V navazující úrovni pak žáci 6.–7. ročníku dále zkoumají typy vztahů mezi událostmi a jak každý z nich ovlivňuje smysl celého příběhu. Zde tvůrčí skupina knihovníků a učitelů vybrala pro práci s textem knihu Lois Lowryové *Dárce*.² Nejstarší žáci s tématem pracují dále a zkoumají události v textu knihy Timothého de Fombella *Tobiáš Lolness*.³ V rámci lekce se naučí rozlišovat události na jádrové – klíčové pro příběh – a satelitní, které příběh sice jen doplňují, ale jeho vyprávění dělají jedinečným. Tato klasifikace je těsně spjata s rozpoznáním vztahů mezi událostmi, tedy navazuje na předchozí úroveň.

Žáci, kteří spolu se svými učiteli a spolupracujícími knihovnicí program ověřovali, ale s předchozí úrovní programu se nesetkali, si z lekce přesto odnesli potřebné poznání. I tento fakt nás opravňuje k tvrzení, že s realizací je možné začít kdykoliv a bez návaznosti na předchozí úroveň.

Podobně jako téma události jsou pojaty i ostatní kategorie, poslední lekce každé úrovně programu pak nabyté znalosti završuje v komplexní naratologický pohled na text: žáci ve zkoumání jednoho textu používají znalosti z celého programu.

Všechny lekce vedou k poznatkům, jak literatura funguje, a akcentují krom textu především roli čtenáře, onu v úvodním citátu zmíněnou hru podle pravidel. Z výše uvedeného příkladu (téma událost), doufáme, vyplývá, že v programu žáci pracují převážně se současnou literaturou pro děti a mládež. Při přípravě zde sehráli velmi důležitou roli právě zapojení knihovnic. Čtenářský akcent programu je ale nejvíce znatelný v **provázanosti lekcí v knihovně s dílnami čtení, které vždy následují ve škole.**

Při ověřování programu do školy na dílnu čtení docházel i knihovník, který i hodinu vedl v tandemu s učitelem. To samozřejmě doporučujeme i všem dalším zájemcům o program, ač je nám jasné, že bez podpory od vedení obou institucí (školy i knihovny) lze něco podobného stěží realizovat.

V dílně čtení pak žáci aplikují nabyté znalosti z lekcí při četbě knihy, kterou si sami vybrali. Na počátku každé dílny jsou tyto znalosti shrnuty (program návodně ukazuje jak) a následuje samostatné tiché čtení žáků i jejich průvodců programem. Četba v ideálním případě trvá 20 minut. Pomocí pracovních listů pak žáci analyzují přečtený text a posléze sdílejí, k čemu dospěli. Tak například v již uvedené oblasti událost žáci při dílně čtení hledali v 5. ročníku události a určovali nejvýznamnější z nich, dále též předvíдали, jaká událost bude v ději zřejmě následovat. V 6. a 7. ročníku již vyhledávali události, mezi kterými je nějaký vztah, a tento vztah určovali. Může se zdát, že se jedná o mechanickou činnost, ale zkušenost ukazuje, že kromě vyšší míry porozumění textu i takto systematizované sdílení vedlo k představení knih, které žáci čtou, a tím i k vzájemnému doporučení si četby.

Vrátíme-li se ještě k rozdělení úrovní programu, nejde jen o prohlubování znalostí v jednotlivých tématech, smysl vzestupných kroků **koresponduje se vzdělávacími cíli literární výchovy**, tak jak si ji v ideálním případě představujeme. V první úrovni program cílí především na čtenářské chování žáků a proces jejich čtení, tyto oblasti jsou v rámci předávání

¹ JUNG, R. *Bambertova kniha ztracených příběhů*. Ilustrovala ŠALAMOUNOVÁ, B. Praha: Brkola, 2008.

² LOWRY, L. *Dárce*. 2. vyd. Přeložila KŘEŠŤANOVÁ, D. Praha: Argo, 2014.

³ FOMBELLE, T. de. *Tobiáš Lolness*. Ilustroval PLACE, F. Praha: Baobab, 2009.

poznatků naratologie akcentovány. Chceme získat žáka pro hru zvanou četba, pro svět zvaný literatura. Pomáháme mu otevíráním dveří literárního světa díky atraktivní četbě a zajímavých úkolů s ní. Druhá úroveň už má těžiště hlavně v textu, žák čtenář (ač často nečtenář) si osahává pomyslnou hmotu literatury, tedy text. Zkoumá jeho struktury. Jádrem této úrovně je samo literární dílo. Nejvyšší úroveň pak vede žáky k smysluplnému naložení s poznáním textových struktur – k interpretaci.

Postupný růst žáka od čtenáře přes znalce textu po objevitele jeho smyslu vede podle nás k cílené samostatné interpretaci a zhodnocení literárních děl tak, jak to určují například kritéria maturity. Program *Učíme se příběhem* nemá za cíl připravovat žáka k maturitě, jeho realizaci se ale příslušné požadované dovednosti stávají jednoduše logickým vyústěním takto vedené literární výchovy, což je zřejmě pozitivní fakt.

Výstupy projektu – co mohou zájemci o program využít

Celý program vytvořily skupinky několika v tandemu spolupracujících dvojic učitelů a knihovníků. Ideálem je, aby byl v tandemu i realizován. Cesta k vytvoření lekcí a jejich ověřování narážela na překážky, a to nemáme na mysli jen obtíže spojené s nutností učit distančně. Nyní je cesta sice již prošlapaná, nestala se z ní ale žádná dálnice. Realizace programu vždy bude předpokládat přípravu – důkladnější než takovou, že si učitel a knihovník přečtou lekci a okopírují pracovní listy. Důležitý je vzhled do problematiky, kterou obsah programu předává, tedy naratologie. Zde zájemcům o program, ale také těm, kteří se pouze chtějí seznámit s naratologií, doporučujeme důkladně prostudovat **příručku k programu *Jak rozumět literárnímu vyprávění?***⁴, kterou sepsal náš odborný konzultant Mgr. Jiří Hrabal, Ph.D. Čtivá a srozumitelně psaná publikace je určena starším žákům a jejich učitelům (myšleno těm, kdo žáky učí, tedy i učícím knihovníkům) a v deseti krátkých kapitolách vysvětluje vše, co by měl případný realizátor programu znát. Publikace je volně ke stažení zde: <https://new.ctenarskekluby.cz/naratologie>.

Základním materiálem pro učitele i knihovníky je **sepsaný vzdělávací program**. Ten nejenže **popisuje samotné lekce**, má ale také **metodickou část**, kde mimo jiné upozorňuje na různá úskalí, která realizace může přinést. Protože v našem tvůrčím týmu byli zastoupeni též speciální pedagogové, program zahrnuje **doporučení pro jednotlivé typy speciálních vzdělávacích potřeb žáků, aby byl zcela inkluzivní**. Se záměrem inkluzivnosti též souvisí další

důležitý (a asi nejpraktičtější) materiál, který má případný realizátor k dispozici. Je jím **pracovní sešit pro žáky**, vypracovaný pro každou úroveň zvlášť. Zde mají žáci k dispozici veškeré texty, pracovní listy, ale též prostor na poznámky, promýšlení otázek a dále souhrn probírané teorie. Právě pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami je důležité, aby získali pro práci vizuální oporu, a to i v případě předčítání textu. Texty v pracovních sešitech jsou pak upraveny podle doporučení speciálních pedagogů, měli by je zvládnout přečíst bez zbytečné zátěže i dyslektici.

Pro lepší představu, co materiály mohou poskytnout, chceme závěrem příspěvku demonstrovat na skenech ze vzdělávacího programu (popisné části a metodické části) a pracovního sešitu jednu konkrétní aktivitu. Protože jsme v předchozí části příspěvku nejvíce představili naše pojetí kategorie událost, zůstaneme u tématu i nyní. Ukázky pocházejí z *Učíme se příběhem II* (úroveň 6. a 7. ročníku). Demonstrována aktivita patří do evokace, části lekce, která předchází samotné práci s texty.

Žáci ve svých pracovních sešitech vidí tyto stránky:

Zapamatujte si:

UDÁLOST je, když se ve světě příběhu stane něco, co způsobí určitou změnu.

Události, mezi kterými je vztah, tvoří **DĚJ PŘÍBĚHU**.

Události mají pro příběh různě velký význam.

Úkol 1

Přečtěte si následující dva výroky a napište, jaký je rozdíl v jejich významu a proč.

Výroky:
 Zemřel král a pak zemřela královna.
 Král zemřel a pak zemřela královna žalem.

⁴ HRABAL, J. *Jak rozumět literárnímu vyprávění?*. Praha: Nová škola, 2021.

Zapamatujte si:

Mezi událostmi je vztah dvojhojiho typu:

ČASOVÝ VZTAH = něco se stalo a pak se stalo něco dalšího.

PŘÍČINNÝ VZTAH = něco se stalo, a proto se stalo něco dalšího.

Úkol 2

V každém výroku jsou uvedeny dvě události, mezi kterými je vztah, rozhodněte se, jaký vztah mezi událostmi je a dopište.

Zemřel král (.....vztah) a pak zemřela královna.

Král zemřel (.....vztah) a pak zemřela královna žalem.

Úkol 3

Pro další práci budeme používat místo pojmenování vztahu následující piktogramy. Spojte vztah s piktogramem, ke kterému podle vás patří, a zdůvodněte svůj výběr

Vztahy:	Piktogramy:	Zdůvodnění:
Časový vztah	→	
Příčinný vztah	+	

Zapamatujte si:

VZTAHY MEZI UDÁLOSTMI:

ČASOVÝ VZTAH →

PŘÍČINNÝ VZTAH +

Učitel s knihovnicem pak ve vzdělávacím programu v popisné části naleznou scénář, jak aktivitu vést:

Aktivita Vztahy mezi událostmi PS s. 25–26

U/K: „Mezi událostmi, které tvoří příběh, jsou vztahy. To si vysvětlíme pomocí dvou výroků.“

U/K vyvěsí flipchart, kde jsou předem nachystány výroky (příloha 1.2.1). Vysvětlení v závorce mají dopředu nachystáno, ale lepší ho pod výroky až po diskusi s žáky. K diskusi se žáci připraví v PS (PS Událost, úkol 1).

U/K: „Přečtěte si následující dva výroky a přemýšlejte, jaký je rozdíl v jejich významu a proč.“

U/K prozatím nekomentuje názory žáků, pouze je vyzývá, aby vždy řekli k názoru i zdůvodnění.

U/K představí žákům piktogramy, které má předem vytisknuté (příloha 1.2.2, PS s. 26).

U/K: „Který piktogram byste použili pro který vztah? Z jakého důvodu?“ (PS Událost, úkol 2)

Poté je U/K nalepí na flipchart k názvům vztahů. Vysvětlí, že znaménko plus značí spojení jen v čase, šipka pak dopad jedné události na druhou. (Symboly by bylo možné použít s určitou argumentací i opačně, připravujeme zde ale logiku užití symbolů pro poměry mezi větami hlavními.)

Po dokončení této části ještě společně s žáky U/K doplní správné řešení celé aktivity:

Časové vztahy:

Zemřel král a pak zemřela královna.

NĚCO SE STALO A PAK SE STALO NĚCO DALŠÍHO.

Piktogram +

Příčinné vztahy:

Král zemřel a pak zemřela královna žalem.

NĚCO SE STALO, A PROTO SE STALO NĚCO DALŠÍHO.

Piktogram →

V metodické části pak najdou různá doporučení, k příslušné aktivitě pak právě tato:

Aktivita Vztahy mezi událostmi

Výroky jsou představeny současně proto, aby byl hned patrný rozdíl. Přesto není možné jednoznačně říci, aby byl první výrok chápán jako příčinně nesouvisící událostí. U/K tedy nechává žáky zcela volně se vyjádřit, při nejasných či zavádějících výroky žádá žáky o vysvětlení a bližší upřesnění názorů. Nekomentuje vysvětlení žáků.

Opět je vše vizualizováno na tabuli, oporu mají žáci i v PS. Je na U/K, jaký zvolí postup, zda žáci nejprve samostatně promyslí úkol do PS a pak sdílí společně, nebo pracují společně a do PS si zapíší výsledek. Je také možné pracovat společně a žáci úkol sledují paralelně ve svém PS, podle toho, jakou mají potřebu.

Piktogramy by mohly být přiřazeny i opačně, záleží na zdůvodnění. Proto je třeba brát naše používání piktogramů pouze jako konvenci, a tak věc prezentovat. Zároveň jsou ale piktogramy důležitou pomůckou pro zrychlení a zjednodušení myšlenkových operací žáků a představují podporu především pro žáky se SVP, protože zjednodušují jak čtení, tak psaní.

Všechny výše uvedené materiály jsou volně ke stažení, kopírování a hlavně používání. Budeme rádi, když se tak i bude dít.

Mgr. Tereza Nakládalová, metodička čtenářského programu Nové školy, o. p. s.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

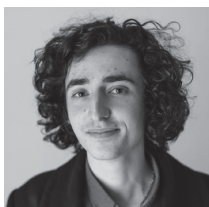
Hledáte zaměstnance?

Hledáte práci?

www.edujob.cz

Tomáš Adamec: Tvořím lokálně pro naši budoucnost

Zapojovat se do dění ve svém okolí má prý tak trochu v krvi. Tomáš Adamec se narodil a vyrostl v malé vesničce Moravičany. Už jako malý kluk zpíval v kostelním sboru, pomáhal s organizací tradičních hodů a dalších kulturních akcí. „Jako student jsem během dospívání začal tvořit i samostatně. Se spolužáky jsme například pořádali velikonoční hry v ulicích nebo dětské tábory,“ vzpomíná.

Postupně se Tomáši Adamcovi v Moravičanech povedlo mimo jiné zachovat náves, vybudovat komunitní centrum a inspirovat další obyvatele obce na Šumpersku, aby se více zajímali o místo, kde žijí. Za tuto iniciativu jej Nadace Lilie & Karla Janečkových ocenila titulem #laskavec.

?) Vybavíte si konkrétní zlom, kdy jste se začal o situaci a životní úroveň v rodné obci zajímat profesionálně a naplno?

Zlom přišel v roce 2018, když jsem maturoval. Zajímal jsem se o historii a vzpomínky starších obyvatel a v obecních kronikách jsem našel příběh stoleté lípy svobody na moravičanské návsi. Okolo lípy jsem tehdy uspořádal připomínkovou událost a téměř zapomenutý příběh jsem tak dostal do povědomí. Kampaň okolo významného stromu spustila další a zároveň mnohem sledovanější aktivitu. Díky zájmu o prostor návsi vyvstalo mnoho nejasných okolností ohledně téměř tajně připravované kompletní přestavby celého centra obce. Chystala se poměrně necitlivá rekonstrukce, proto jsem společně s dalšími lidmi zahájil roční projekt pod názvem Občanská iniciativa Zachovat náves v Moravičanech. Tady se jednalo o mravenčí týmovou práci, která nebyla vždy jednoduchá a příjemná. Snažil jsem se probudit veřejnou diskusi a docílit toho, aby občané měli přístup k informacím a věděli, co se v jejich obci chystá za změny.

?) Jaké změny a projekty se vám během let povedlo zrealizovat?

Podařilo se probudit velkou část obyvatelstva k aktivitě a zájmu o to, jak funguje a komunikuje obecní samospráva. S týmem lidí se nám podařilo úspěšně dokončit vybudování Komunitního centra Beseda v přízemí staré fary. Od roku 2019 zde probíhá řada kulturních akcí, vzdělávacích kurzů, ukázek řemesel a setkání místních obyvatel. Založili jsme oficiální dobrovolnickou organizaci Moravičanské okrašlovací spolek. Kromě pořádání akcí v komunitním centru se od roku 2020 věnujeme revitalizaci a zpřístupnění Farské zahrady

a spolupracujeme s dalšími spolky na projektech v rámci naší obce. Do činnosti především aktivně zapojujeme veřejnost a postupně rozšiřujeme organizační tým.

?) Který počin je z vašeho pohledu pro život v Moravičanech nejzásadnější?

Klíčová je právě Farská zahrada a její obnova. Jedná se o velký, starý sad, který jsme si dlouhodobě pronajali ve velmi zanedbaném stavu a dáváme mu novou tvář. Je to projekt dlouhodobého charakteru a zapojily se do něj už stovky lidí. Osobně se velmi těším, že si za pár let užijeme prostor v nádherném rozkvětu. Plánujeme vybudovat takovou zelenou oázu uprostřed Moravičan, kde budou moci lidé trávit volný čas nebo kam budou chodit za kulturou a vzděláváním.

?) Spoustu obecních aktivit jste inicioval ještě jako student. Jak to šlo skloubit se školou? Propojil jste například působení v obci s nějakými školními projekty?

Iniciativu „Náves“ jsem tehdy propojil s maturitní prací, jinak jsem žádné přímé propojení zdejších projektů konkrétně se studiem neměl. Jejich organizace je stále časově náročná, ale dá se to zvládat. Horší je to s volným časem v soukromí, toho mám velmi málo a pochopitelně tím trpí vztahy.

?) Jak na vaši iniciativu reagovali vrstevníci a spolužáci? Je podle vás běžné, aby se člověk v útlém věku takto přímo zapojoval do chodu obce?

Stále se setkávám s různými reakcemi. Vnímám především odlišnosti v tom, jestli se jedná o mladé lidi z městského, nebo venkovského prostředí. Přiznám se, že si příliš nelámu hlavu s tím, co si druzí myslí. Vkládám svůj čas a energii do projektů tady v Moravičanech, protože jsem si jist dlouhodobým efektem pro tohle místo, kde bych rád založil

ROZHOVOR

v budoucnou rodinu a nadále žil. Tvořím tedy lokálně a pro naši budoucnost.

? Máte zkušenost s mezigeneračními střety, například se starousedlíky?

Zažil jsem mnoho střetů a zároveň i velkou podporu napříč generacemi. Všechno je o konkrétních lidech a jejich nastavení, hodnotách. Moje okolí se v posledních letech velmi změnilo, řada lidí přirozeně odešla a řada nových zase přišla a udržujeme hezké vztahy. Proto věřím na přirozenost – ti, kteří se mají setkat, se setkávají.

? Co je pro vás hlavní inspirací a motivací?

Osobní motivací je rozvoj prostředí, ve kterém chci žít se svou rodinou, přáteli a blízkými. Pokud budeme žít dobře lokálně, pozitivní změny se mohou dostat i do vyšších úrovní celé společnosti. Dále vnímám určitý závazek k něčemu, co jsem rozhýbal a vykomunikoval. Díky práci, kterou odvádím, jsem poznal velké množství skvělých lidí, a nejen u nás, ale po celé republice i v zahraničí. Baví mě mít pocit, že je za mnou kus viditelné a smysluplné práce, která zase inspiruje ostatní a propojuje podobně smýšlející lidi.

Autor fotografie: Jan Tichý

Rozhovor vedla Barbora Pěničková, koordinátorka projektů ve společnosti Nadace Lilie & Karla Janečkových

EDUin

*Děkujeme učitelům,
kteří neučí předměsy,
ale učí děti.*

PŘIHLASTE SE DO 13. 3. na www.gtpcz.cz

www.rizeniskoly.cz

Kompletní nabídka odborných informací pro oblast školství

Nová řada Příběhů 20. století na téma holocaust

Rozhovor s režisérem Viktorem Portelem

Paměť národa připravila pro Českou televizi již třetí řadu Příběhů 20. století, tentokrát na téma holocaust. O tom, jak vznikala, jací jsou v ní zachycení pamětníci a co bylo i pro samotné tvůrce překvapivé, jsme si povídali s režisérem Viktorem Portelem. Ten také zmiňuje, proč se domnívá, že by se nová řada hodila pro výuku moderních dějin ve školách, a jaké další vzdělávací projekty s tematikou holocaustu Post Bellum nabízí.

?) Proč jste pro třetí řadu Příběhů 20. století pro Českou televizi zvolili téma holocaustu?

Hlavním důvodem bylo naše přetrvávající vědomí, že sice existuje řada filmů o šoa v českých zemích, ale překvapivě tu chybí nějaký souborný pohled na tohle zcela klíčové téma naší moderní historie. V minulosti vznikly výrazné dokumenty – za všechny bych vyzdvihl třeba vynikající film o slovenském židovském odboji *Mezi zaslepenými blázny* z roku 1998, který režírovali Petr Bok a Martin Šmok, nebo filmovou sérii Lukáše Přibyla *Zapomenuté transporty*. Ty ale měly jiné zaměření a vždy se soustředily jen na nějaký, byť velmi zajímavý aspekt šoa.

?) Jak třetí řada vznikala? V čem je jiná než ostatní dokumenty a pořady se stejnou tematikou? Je v ní něco nového?

Na vzniku tohoto osmidílného cyklu půlhodinových filmů je zajímavé především to, že staví na dlouhodobém sběru vzpomínek, který pro Paměť národa děláme. Nejstarší nahrávky ve filmech použité jsou z roku 2013, nejnovější z roku 2021. Velkou část rozhovorů natočili Adam Drda, Jan Horník a další kolegové v minulých letech v Izraeli, kam se nám podařilo celkem třikrát vypravit naše natáčecí studio. Nechci, aby to znělo jako chvástání. Spíš tím chci popsat unikátní situaci, v níž jsme se na začátku tvorby ocitli. Měli jsme několik stovek přibližně čtyřhodinových nahrávek s přeživšími holocaustu – a začali jsme z nich soustružit osm půlhodinových filmů.

?) Jaké jste vybrali pamětníky a proč?

Protože jsme chtěli postihnout téma holocaustu souborně, bylo od začátku jasné, že se nebudeme soustředit jen na

několik lidských příběhů, ale že i naše filmy budou širokou freskou, v níž se vystřídá mnoho tváří a mnoho hlasů. Zcela klíčovou roli při samotném výběru sehrál scenárista a spolu-režisér celého cyklu Adam Drda, který nejenže navrhl celou osmidílnou strukturu, ale především pak prošel těch několik stovek nahrávek s přeživšími. Bude to možná znít trochu zvláště, ale klíčovým kritériem pro nás nebyla ani tolik „síla příběhu“ – ty jsou totiž silné opravdu všechny, a kdybychom se soustředili jen na to, tak se v té spoustě materiálu asi utopíme. Hledali jsme především vypravěče, kteří jsou svou zkušeností schopni autenticky a intenzivně předat. I tak jsme ale vždy skončili s hodinou skvělého materiálu, kterou jsme museli redukovat a redukovat a redukovat. Byl to vlastně dost bolestný proces, spousta strašně silných vyprávění se do výsledných filmů nedostala. Ale je pro nás důležité, že všechny rozhovory zůstaly v nezměněné podobě v internetovém archivu Paměť národa, kde si je může kdokoliv poslechnout a případně i využít pro svou vlastní práci.

ROZHOVOR

? Překvapilo vás osobně při tvorbě něco?

Osobně musím říct, že mne překvapilo, jak intenzivní pro mne samotného práce na tomhle cyklu Příběhů 20. století byla. Ze začátku jsem se totiž trochu bál, zda už nejsem maličko otrlý – příběhům holocaustu se ve své tvorbě pro Paměť národa věnuji dlouhodobě. Mám totiž pocit, že moje generace (jsem ročník 1989) má tendenci k holocaustu přistupovat trochu odtážitě. Jako by to byla jistá povinná součást historie, která se nás ale nedotýká. A o které už víme všechno. Tahle představa se v mém případě zbožila hned první den ve střihu. Od té doby si všechny ty příběhy nosím v sobě.

? Dala by se podle vás nová řada použít při výuce na základních a/nebo středních školách?

Myslím si, že určitě. Už jen proto, že náš cyklus není založen na opakování historických fakt, ale na snaze předat intenzivní zkušenost přímých pamětníků. Jednotlivé filmy na sebe navazují velmi volně, a mohou tak doplnit takřka jakoukoliv hodinu, která se k holocaustu vztahuje. Výhodou je i to, že každý díl trvá 30 minut, a tak se výborně hodí do vyučovací hodiny – pedagog stihne pustit celý díl a ještě následnou reflexi.

V prvním díle *Počátek zániku* vyprávíme o represích, které začaly dopadat na židovské obyvatelstvo českých zemí, pokračujeme okolnostmi vzniku ghetta Terezín i skandální inspekci Červeného kříže, jejíž souvislosti by samy vydaly na vlastní film. Pokračujeme například dílem o likvidaci tzv. rodinného tábora terezínských Židů v Osvětimi či pochody smrti na konci války. A o tom, že nekončíme hned

s koncem druhé světové války, svědčí i název posledního dílu *Když není kam se vrátit*.

? Kde mohou zájemci, kteří ho nestihli sledovat v ČT, pořad zhlédnout?

Všechny díly jsou dostupné v archivu iVysílání České televize.

? Máte pro učitele a jejich žáky v nabídce vzdělávací projekty s tematikou holocaustu?

Máme, naše vzdělávací oddělení nabízí školám hned několik možností, jak zapojit do výuky toto náročné téma. Máme kinopříběh *Za ruce se vezmeme*, ve kterém tři pamětníci vzpomínají na svou složitou cestu druhou světovou válkou. Od prvních protizidovských nařízení, kterým ještě jako děti téměř nerozuměli, přes transport do terezínského ghetta a následně do Osvětimi, šťastné náhody, díky kterým měli šanci jako jediní ze své rodiny přežít, až po návrat zpět do Československa. Během zážitkového workshopu *Doma a jinde* zase účastníci prožijí postupnou proměnu společenské atmosféry třicátých let v Československu. Jak se jejím vlivem mění život mladé dívky Evy, jaké možnosti se před ní otvírají v době, kdy se ve své vlasti už necítí bezpečně... V dobových reáliích workshop ukáže principy fungování zastupitelské demokracie, ale i vzestup antisemitismu a xenofobie ve společnosti. A nesmím zapomenout na čtenářskou dílnu *Ohromný kotouč slunce*, díky které si žáci připomenou pojmy týkající se holocaustu a na základě znalostí klíčových událostí druhé světové války se pokusí sami sestavit příběh židovské rodiny. Tato dílna je ideálním shrnutím tématu holocaustu v běžném vyučování. Více informací najdete na <https://skoly.pametnaroda.cz/>.

Rozhovor vedla Michaela Szkála, koordinátorka vzdělávacích projektů Post Bellum, z. ú.

Vzpomínáme na základku letem světem s: LUKÁŠEM HEJLÍKEM

Lukáš Hejlík je český herec, milovník dobrého jídla i autor projektu Listování, scénických čtení, s nimiž jezdí po celé republice už několik let.

?) 1. Jak byste jedním slovem nebo větou popsal vzpomínku na základní školu?

Hokejová...

?) 2. Který vyučovaný předmět jste měl rád?

Češtinu.

?) 3. Proč?

Málokdo ji tam uměl.

?) 4. A který předmět naopak moc ne?

Fyziku.

?) 5. Proč?

Asi ještě nebyla doba, kdy se učila interaktivně. I když ebonitovou tyč jsme nejspíš měli.

?) 6. Jméno oblíbeného učitele a předmět, který učil?

My měli nejradši školníka, jeho bufet. Jinak z učitelů asi pana Šilhánka, byl strašně ostřej.

?) 7. Čím si u vás učitel oblibu získal?

Těžko říct, starší chlap, jako třídní se s náma moc nemazlil. Žádný velkej osobní vztah. Ale přesto jsme ho měli pro něco rádi. Asi byl vtipnej.

?) 8. Pomatujete si něco, co jste se horko těžko naučil, ale vlastně nikdy nepoužil?

Možná to byl celý druhý stupeň. I to, že mám teď docela mlhu, mi dokazuje, že to výuka, kde bych potkal vzory, nebyla.

?) 9. Bylo něco, co jste se dobře nenaučil a pak vám to v životě chybělo?

Nevím, ale pamatuju si, že jsem na základce skvěle psal diktáty. Pak jsem šel na obchodní akademii, tam žádné zaměření na gramatiku nebylo a já začal plavat.

?) 10. Vzpomenete si ještě na první školní lásku?

Na osmačku Moniku, která poslouchala Mňágu a Žďor. Na Evu z áčka, kvůli které mi uletěla milovaná kšiltovka na lyžáku ve vánici. Nebo na Janu z céčka, se kterou jsem se líbal, ale bohužel jen jednou.

?) 11. Psal jste si taháky? Kam/jak?

Vždycky. Já se vlastně učil tím, že jsem si psal taháky. A pak je nepoužíval.

?) 12. Nezapomenutelná poznámka nebo malér?

No, takhle, pamatuju si, že jsem jich měl 128. Jako fakt. Ale Rýča a Broňa jich měli víc.

?) 13. Oblíbené jídlo ve školní jídelně?

Knedlíky, soutěže o to, kdo jich sní víc. A miloval jsem červenou řepu.

Autor fotografie: Adriana Fialová

Kateřina Vrtišková: Jděte učit ven, bude to bavit vás i děti

V druhém dílu podcastu Mozaika vzdělávání zpovídal Marek Adler učitelku Základní školy Vrané nad Vltavou Kateřinu Vrtiškovou. Řeč přišla na témata učení venku, Škola bez poražených či Global Teacher Prize. Nabízíme přepis části rozhovoru přinášející odpovědi na otázky, proč se jít s dětmi učit mimo budovu školy, co je pro to třeba udělat a jaké překážky se mohou objevit.

?) Katko, co vše si můžeme představit pod pojmem učení venku?

Úplně nejjednodušší představa je, že jdeme ven a to, co bychom normálně dělali ve třídě, děláme venku. Můžeme se učit češtinu, matematiku, prvouku, přírodovědu, výchovy, angličtinu. Všechno, co se dá dělat ve třídě, se dá dělat i venku.

?) Ty jsi prvostupňová učitelka. Máš zkušenost s učením venku i na druhém stupni základní školy nebo na střední škole?

Osobní zkušenost nemám, ale učitelé, kteří učí na druhém stupni, mají stejně pozitivní zkušenosti jako já na stupni prvním.

?) Když už se tedy rozhodnu, že půjdu učit ven, co pro to musím udělat?

Přijde mi, že nejzásadnější je věc vykomunikovat s rodiči. Osvědčilo se mi pořádat rodičovské kavárny na různá témata, o kterých s nimi chci mluvit. Na takové neformální akci mohou rodičům vysvětlit, proč je to pro děti dobré, a také zodpovědět všechny jejich otázky, rozptýlit obavy, které mohou mít. Zajímají se například, jestli se naučíme, co je třeba, jestli nám nebude zima nebo naopak horko.

?) Jak odpovídáš na otázku, proč je důležité chodit učit se ven?

Nejzásadnější je, že to děti hodně baví. A když děti něco baví, dělají to rády. Také mi to přijde zdravé, protože jinak děti mnoho času venku nepobývají. Spíš jsou v různých uzavřených prostorách a zdá se mi, že člověk je od přírody tvor, který má být venku. Některé děti, kterým to třeba ve třídě zas tak moc nejde, venku úplně rozkvetou. Sice mluvíme o učení venku a my se tam samozřejmě učíme, ale moje děti

opravdu baví volná hra a já jsem přesvědčená, že i přitom se toho hodně naučí. Děti si dneska úplně samy moc hrát neumějí.

?) Když už máš rodiče na své straně, co následuje?

Pak už je třeba si říct, co všechno chci venku dělat. Jaké pomůcky budeme potřebovat? Kam přímo půjdeme? Musíme si nastavit pravidla, jak se budeme chovat, aby to bylo pro všechny bezpečné, aby nám všem bylo dobře. A co já ještě osobně potřebuji, je stanovit si konkrétní den v týdnu, kdy se opravdu pravidelně chodíme učit ven. Zprv je to pomůže dětem a rodičům, protože ten den jsou na to vybavení. Z druhé je to důležité pro mne. Kdybych byla moc líná, říkala si, že venku fouká nebo je zima, nebo v situaci, kdy bych nestíhala nějaké učivo a chtěla bych ho rychle dohnat ve třídě, mám nad sebou bič, abych dětem den venku nesebrala.

?) Vrané nad Vltavou, kde učíš, to je docela příroda...

No, úplně ideální podmínky to nejsou, protože třeba do lesa máme docela daleko. Ale jinak můžeme k řece, na školní zahradu, na prostor u hřbitova, kde se dá bezpečně být. A máme třeba i velký volný prostor za sokolovnou, kde děti rády válejí sudy.

?) Co když teď zrovna sedím někde v centru krajského města, obehnaná asfaltem a betonem, a říkám si, že se ti to hezky povídá, ale co já tady?

To můžeš říct sám za sebe, protože když jsme spolu chodili učit ven, často jsme vyrazili mezi paneláky. A mám pocit, že jsme dokázali šňůru mezi dva stromy natáhnout, kamínky tam byly, šišky jsme tam sehnali, křídou se na asfalt dalo kreslit. A když jsme vyrazili včas, i do lesa jsme došli.

? Pomůcky vypadají jako jedna z klíčových věcí. Ven si asi potřebuji vzít něco jiného než učebnici, pracovní sešit a penál...

Z toho, co jsi jmenoval, ven nosíme jen penál. Kromě malé lékárničky s sebou vždy máme kolíčky, nějakou šňůru a kyblíky s křídami. Podle toho, co máme naplánováno, pak někdy vezmeme švihadla, jindy tenisáky nebo ringo kroužky. Ostatní většinou už venku máme. Ať už jsou to šišky, kameny, klacky, nebo listy. Cokoliv venku můžeme najít, můžeme použít.

? Víím, že využíváš prvky koncepce Začít spolu. Jak to jde s učením venku dohromady?

Určitě to nejde proti sobě, protože v obojím vycházíme z toho, co potřebují děti. Zatím ale moc neumím přenést ven centra aktivit, která jsou stěžejním bodem programu Začít spolu. Mám jako svůj cíl nebo výzvu zkusit to promyslet tak, aby se centra aktivit mohla odehrávat venku.

? Podařilo se ti pro učení venku nadchnout někoho z kolegyn a kolegů?

Na minulé škole, kde jsem učila, už několik dalších učitelek chodí ven. Víím, že k tomu mají různá setkání a sdílí si mezi sebou své postřehy. Ve Vraném zatím jedna další paní učitelka chodí ven s prvňáčky, což mi přijde málo. Nicméně mám zkušenost, že tlak není úplně ideální varianta. Naopak už se mi osvědčilo u dílen čtení, když jsem s nimi před mnoha lety přišla právě do Vraného, jenom o nich mluvit, vyprávět,

o tom, jak fungují, jak působí na děti. Dneska téměř všechny prvostupňové paní učitelky ve Vraném mají dílnu čtení, a tak si říkám, že i s učením venku na to časem dojde.

? Kolegy a kolegyně podporuješ také jako lektorka spolupracující s organizací Tereza. Co učitelům nabízíte?

S Terezou spolupracuji na programech Les ve škole a Učíme se venku. Všechno funguje formou nabídky. Tereza má úplně dokonalý web o učení venku. Nabízí tam řadu lekcí ke stažení zdarma, spoustu inspirace. Učitelé se mohou dozvědět, jaké pomůcky si vyrobit, že není potřeba nakupovat různé drahé materiály. Jsou tam také rady, jak o učení venku komunikovat s rodiči nebo s vedením školy. Nabízí i online školení nebo semináře přímo v terénu, kde učitelům ukazujeme jednotlivé aktivity, které s dětmi děláme.

? Jakou jednu radu bys dala učitel, který uvažuje o učení venku?

Jděte učit ven, protože to bude bavit vás i děti. Myslím si, že jediné, co musíte překonat, je vlastní pohodlí.

Mgr. Kateřina Vrtišková je učitelkou základní školy ve Vraném nad Vltavou. Jako lektorka a mentorka zaměřující se na učení venku spolupracuje se vzdělávacím centrem Tereza. Je lektorkou Školy bez poražených. V mentorské roli podporuje provázející učitele v programu Učitel naživo. V roce 2018 zvítězila v prestižní ceně Global Teacher Prize.

Rozhovor vedl Mgr. Marek Adler, učitel, kouč, lektor,
www.marekadler.cz, marek@marekadler.cz.

Celý rozhovor najdete v podcastových aplikacích či na webu mozaikavzdelavani.cz.

Rodiče vítáni – značka, která nemůže Vaší škole chybět!

Značkou Rodiče vítáni se na dveřích mohou pyšnit všechny školy, které jsou vstřícné při komunikaci s rodiči.

Co to znamená? Např. že škola s rodiči aktivně komunikuje a že tato komunikace je obousměrná a partnerská.

- Na webu www.rodicevitani.cz naleznete všechna kritéria, která je nutné splnit.
- Značka Rodiče vítáni není jen samolepka na dveřích. Dává rodičům záruku, že školu pro své dítě vybrali správně.
- Celý projekt Rodiče vítáni byl původně vytvořen neziskovou organizací EDUin. Certifikace tak dává jistotu, že jde o kvalitní a důvěryhodný program.

 ŘÍZENÍ ŠKOLY

www.rodicevitani.cz

Mozaika vzdělávání přináší rozhovory s inspirativními osobnostmi

MAREK ADLER

Na konci roku 2021 se ve stále ještě malém rybníčku českých podcastů z oblasti školství objevila Mozaika vzdělávání. Učitel, lektor a kouč Marek Adler si k rozhovorům zve různé inspirativní osobnosti, které sdílejí své jedinečné zkušenosti, pohledy a názory.

Z dosavadních rozhovorů vybíráme:

1: S Magdalenou Málkovou nejen o učitelském sebevědomí a celoživotním učení

Působení Magdaleny Málkové v českém školství lze přirovnat k mozaice různorodých aktivit. Můžete se s ní setkat v roli učitelky, lektorky, mentorky, zřizovatelky soukromé školy či autorky vzdělávacích materiálů. Jaká červená nit uvedené role spojuje? Jak vnímá buzzwords spojená se vzděláváním? Jak z různých inspirací složit funkční vzdělávací systém? S jakými výzvami se potýká malá soukromá škola v Nové Vsi u Kolína? Co mohou učitelé udělat pro svůj profesní růst? Řada přišla i na mnoho dalších otázek.

3: S Jaroslavem Novákem o ředitelských konkurzech, podpoře ředitelů a rozvoji školy

Jaroslav Novák je ředitelem základní a mateřské školy v Chýni nedaleko Prahy sedmým rokem. Pod jeho rukama

narostl počet žáků z 80 na 520, natáčeli jsme v nové budově otevřené v roce 2017. Jak ho napadlo poskočit z pozice řadového učitele rovnou do role ředitele školy? Co se mu v prvních šesti letech ne/povedlo? Bez koho by růst školy nezládl? Jak vnímá nutnost obhajovat svou pozici v dalším konkurzu? Kde a jak získává nové učitele? Uslyšíte odpovědi nejen na tyto otázky.

Podcast Mozaika vzdělávání najdete na webu mozaikavzdelavani.cz a ve všech podcastových aplikacích.

Sledujte také další podcasty o vzdělávání:

- **Educast** společnosti Eduin
- **Hovory z kabinetu** učitele Daniela Pražáka
- **Svou cestou** propagátorky svobodného vzdělávání Zdeňky Šíp Staňkové
- **KYBcast** Václava Maněny z Národního pedagogického institutu
- a další

Mgr. Marek Adler, učitel, kouč, lektor, www.marekadler.cz, marek@marekadler.cz

MOZAIKA VZDĚLÁVÁNÍ

Potřebujete radu odborníka?

Využijte naši bezplatnou poradenskou službu pro předplatitele

Dotazy přijímáme písemnou formou na e-mail redakcers@rozeniskoly.cz

Tvář neobyčejné čítanky: jak vznikala grafika a ilustrace Čítanky Boženy Němcové

PETR SAVICKÝ

V roce 2021 Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského (NPMK) vydalo druhé, přehlednuté a doplněné vydání Čítanky Boženy Němcové, kterou sestavil Vincenc Vávra¹. Tato neobyčejná kniha, původně vydaná roku 1911, vyžadovala novou grafickou podobu. Jak se tohoto úkolu zhostil její grafik spolu s mladými ilustrátory ze základních uměleckých škol, je předmětem tohoto článku.

Estetický dojem z knihy nám zůstává v paměti „ilustrovaný“ zejména naší vlastní představivostí. Postavy a příběhy Boženy Němcové ožívají při prvním čtení a vyvstávají v paměti, kdykoliv někdo zmíní *Babičku*, *Pohorskou vesnici* nebo *Pana učitele*. Sama Božena Němcová však oceňovala krásnou knižní úpravu. Ve své korespondenci z přelomu let 1859 a 1860 několikrát sděluje svým adresátům, že první vydání jejích spisů bude doplněno jejím portrétem, že vyjde podobně jako zdařilá vydání prací Schillerových a Shakespearových. Naděje, které vkládala do krásné podoby knihy, byly, jak dnes víme, liché – vydání nakladatele Antonína Augusty (první část vyšla roku 1862) se v máločem blížilo jeho slibům.

Krásná kniha se tak stala jedním z našich cílů. Dílo Boženy Němcové se od poloviny 19. století dočkalo řady vydařených vydání, takových, která předčila i nakladatelovy sliby, ale Vávra *Čítanka Boženy Němcové* v lecčems sdílí vlastnosti nešťastného vydání spisů. Náprava tohoto stavu byla u publikace k dvoustému výročí narození Boženy Němcové důležitá.

První vydání *Čítanky* roku 1911 bylo vydáním evidentně levným. Poměrně objemný text je natěsnán malým písmem na necelých 160 stranách, typograficky nijak nevyniká a místy chybějí znaky, mnohde uvozovky sice začínají, ale nekončí. Jedinou dekorací celého díla jsou běžné knižní ornamenty, odrážející víc úzus doby než cílenou snahu o estetický

dojem. Jistě lze namítat, že levné vydání je pro školy a školáky potřebné, ale s odstupem doby se toto dílo ztrácí ve stovkách publikací o Boženě Němcové, mezi výbory z jejího díla a další související literaturou. Název, ač technicky přesný, čtenáře také nepřitáhne a jen zkušený odborník rozezná z Vávrova jména, že kniha není obyčejnou čítankou.

Odkud tedy začít plnit tento úkol? Bylo zjevné, že obálka musí obsahovat podobiznu Boženy Němcové. Ale v jaké formě? Knihovnik má k dispozici celý knižní fond k inspiraci, nepřeborné množství příkladů. Při přípravě předcházejícího projektu, výstavy *Božena Němcová: odkaz díla Boženy Němcové v knižních sbírkách Pedagogické knihovny J. A. Komenského*,² nám v oddělení bibliografie prošla rukama řada takových příkladů, ale vzorem pro *Čítanku* se nakonec stala předcházející publikace NPMK, kniha *Komenský v kostce*.³ Její zpracování je moderní, provedené ve zlatavé a fialové barvě, ale staví na tradiční rytině. Aniž bych to na začátku přípravy knihy věděl, vyvážený příklad spojení moderního s tradicí byl nedaleko. Obě knihy se už svým zaměřením značně liší, možnost vizuálně odkázat na společný rodokmen publikací jsem však uvítal.

Podoba Boženy Němcové je známa zejména z Hellichova portrétu.⁴ Zde opět odkážu na korespondenci Boženy Němcové. Autorka píše, že podoba je její, ale gesto a oděv jsou namalovány dle přání rodiny Staňkových. O něco méně

¹ NĚMCOVÁ, B. a V. V. VÁVRA (ed.). *Čítanka Boženy Němcové*. 2., přehlednuté a doplněné vydání. Praha: Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, 2021. O jejím prvním vydání a zejména jejím nakladateli se můžete dočíst v tomto čísle.

² Výstava ve formě panelů je k dispozici k zapůjčení, zejména pro potřeby škol. Viz <https://www.npmk.cz/muzeum/expozice-vystavy/vystavy-k-zapujceni>; online: <https://kramerius.npmk.cz/view/uuid:52654b61-bda2-41b2-b54c-6e81bdef9476>.

³ PÁNKOVÁ, M. *Jan Amos Komenský v kostce: malá encyklopedie českého génia staletí*. Praha: Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, 2020.

⁴ K tomuto portrétu, zejména jeho vzniku a kopiím, existuje řada prací. Tématu se podrobněji věnuje kniha SOBKOVÁ, H. *Tajemství Barunky Panklové; Portrét Boženy Němcové*. 2. vydání, v Pasece 1. vydání. Praha: Paseka, 2008. Nutno podotknout, že názory na problematiku se různí a závěry autorky nejsou všeobecně přijímány.

PŘEDSTAVUJEME

známý portrét spisovatelky vytvořil Josef Farský. Na něm je Božena Němcová vyobrazena jako spisovatelka – více jako cílevědomá žena, představitelka české kultury a méně jako představitelka salónů své doby. Efekt, který jsem shledal pro *Čítanku* vhodnějším. Naznačené spojení tradičního s moderním jsem se pokusil vyjádřit spojením charakteristik soudobé lineární počítačové grafiky s nápodobou rázných linií dřevorytu.

Užití knihy *Komenský v kostce* jako inspirace s sebou přineslo jedno úskalí: Portrét učitele národů je obklopen elementy rytiny, které Farského litografie nemá. Jak tedy obohatit a dokončit obálku? Na jakém pozadí zobrazit spisovatelku? Nabízely se různé abstraktní vzory, stylizované části textu či citace apod. Když jsem přemýšlel nad vzorem, který by vyplnil prostor, vzpomněl jsem si na Penroseovy dlaždice. Geometrický vzor skládající se z „šipek“ a „draků“ (dvou specifických kosočtverců) umožňuje, zjednodušeně řečeno, vyplnit plochu nikdy se neopakujícím vzorem. Právě hříčka s označením „neopakovatelný vzor“ mi přišla vhodná k dílu Boženy Němcové. Grafiku, kterou vidíte na obálce, inspiroval tento geometrický model.

Předloha zobrazení podoby spisovatelky: FARSKÝ, J. Božena Němcová [litografie]. 1862

Začal jsem krátkým zamyšlením nad ilustracemi knih – zapomněl jsem snad na ně? Myslím, že mi kdokoliv, kdo *Čítanku* otevře, dá za pravdu, že právě její ilustrace jsou nejvýraznějším a nezapomenutelným elementem grafického zpracování knihy. Vytvořili je žáci základních uměleckých škol a českých škol v zahraničí, kteří se zúčastnili naší soutěže „Ilustrace pro Boženu N.“. V knize tak máme možnost vidět, čímž

se vracím k úvodní myšlence, ilustrace vzniklé po prvním nebo po jednom z prvních čtení díla Boženy Němcové od nesporně talentovaných mladých umělců. Jsou zpracovány různými grafickými metodami od kresby přes perokresbu, fix a koláž až po malbu a různými styly. Ukázky z díla Němcové jsou tak doplněny příklady možného přístupu k ilustraci díla spisovatelky. Jsem rád, že jsme na rozdíl od běžných nakladatelů měli možnost soutěž uspořádat a příležitost knihu o tato díla obohatit.

Vávrův text a výběr z díla Boženy Němcové si zaslouží pozornost samy o sobě. Chci věřit, že zpracování druhého vydání knihy, doplnění o úvod, doslov a poznámkový aparát, stejně jako jeho vizuální podoba jsou důstojnou poctou Boženě Němcové a Vincenci Vávrovi a že si najde své čtenáře.

Obálka k novému vydání *Čítanky* Boženy Němcové

Petr Savický, knihovník
oddělení bibliografie Národního
pedagogického muzea a knihovny
J. A. Komenského

Hlasujte pro nejinspirativnější projekt žákovského parlamentu

VERONIKA PEVNÁ

Na půdě Senátu PČR v rámci akce „Co dělají školy pro demokracii?“ už deset let představujeme projekty žákovských parlamentů, které děti samostatně zrealizovaly a které jsou zajímavé i pro ostatní školy. Součástí programu je vyhlášení nejinspirativnějšího projektu žákovského parlamentu. Cílem je rozšířit myšlenku občanského vzdělávání na školách, ukázat dětem, jak přijímat odpovědnost a aktivně ovlivňovat své prostředí.

Soutěž je určena všem základním i středním školám, které mají žákovský parlament a dlouhodobě se snaží posilovat participaci dětí na životě školy a jejichž parlament zároveň uspořádal v uplynulých dvou letech navzdory nepříznivým hygienickým podmínkám nějakou pěknou akci, o kterou se chce podělit s ostatními. Komise složená z členů týmu Centra pro demokratické učení vybrala ze zaslaných přihlášek „top 10“ projektů. Až **do 23. března** probíhá na webu www.cedu.cz/projekt_roku/projekt-roku-2022 online hlasování, do kterého se může zapojit kdokoli z široké veřejnosti. V letošním ročníku se sešly různorodé projekty.

Žákovský parlament ze Základní školy Masarova v Brně uskutečnil několik akcí od tzv. facebookového chodníku přes soutěž o nejhezčí roušku až po roztančené video pro své spolužáky, aby s nimi zůstal v kontaktu i během uzavření škol. Další škola z Brna, Novolíšeňská, se rozhodla uspořádat sbírku hraček do nemocnice na dětské oddělení. Děti se s velkým zápletem zapojily do propagace a organizace celé akce. V Březnici žáci rozpohybovali své spoluobčany. Kilometry, které svým pohybem nasbírali, byly odměnou pro místní firmu, která škole darovala přístřešek na kola. Děti ze školy v Byšicích se naopak rozhodly motivovat k pohybu seniory a připravily pro ně různé hry. Žákovský parlament z Dolního Žandova se rozhodl dát nový život nepoužívaným knihám, které získaly nové majitele. Výtěžek z jejich prodeje zároveň pomohl chlapci se závažným onemocněním z nedaleké obce.

V Chýni se Partáci rozhodli také pro charitativní počín ve formě sbírky pro zdravotní klauny. Do akce zapojili děti, rodiče i veřejnost, napekli a prodali 600 perníků a na prodej vytvořili vlastní e-shop na webu. Období dlouhých lockdownů a nemožnosti se stýkat vyřešili členové žákovského parlamentu ze Základní školy profesora Švejcara v Praze vytvořením společného online prostoru pro sdílení dobrých tipů na knihy, filmy, seriály, výlety a pořádání různých výzev. Děti z jiné pražské školy, z Pošeptného náměstí, se naopak vrhly do zkrášlení prostředí v bezprostředním okolí, oslovily městskou část se svým záměrem a vyzdobily jeden nehezky podchod. Oslavy Halloweenu bývají různé, žáci ze Základní školy U Vršovického nádraží je pojali ve velkém a uspořádali pro celou školu party, která měla několik rovin. Nechyběla výstava masek, čtení strašidelných historek, soutěž o nejkrásnější vydlabanou dýni, promítání filmů ani módní přehlídka. V Turnově se na Základní škole 28. října zase rozhodli pro velkolepou oslavu demokracie a svobody. Během projektového dne se celá škola vrátila v čase, děti oblékly retro modely a připomněly si odkaz Václava Havla.

Věříme, že vybrat nejlepší projekt je těžké, ale můžete se o to v online hlasování pokusit. Největší odměnou pro nás je vědomí, že děti dokážou úžasné věci, když jim k tomu dáme příležitost. Naopak pro děti je podstatné vědomí, že mohou ovlivňovat svět kolem sebe a přitom se něco nového naučit a taky se pobavit.

Ing. Veronika Pevná, Centrum pro demokratické učení, o. p. s., komunikace a fundraising

„To mám jako fakt dělat?“

IRENA TROJANOVÁ

Za dveřmi ředitelny se často odehrávají nečekané věci. Pojďme se na některé z nich podívat blíže, vysvětlit si postoje vedení školy a hlavně zdůraznit, na co si dát pozor.

Přestávka se chýlila ke konci a do ředitelny vstoupily dvě žákyňe ze šesté třídy: „Paní ředitelko, my s vámi potřebujeme mluvit.“

Na první pohled bylo vidět, že do řeči jim moc není, ale nakonec se rozpovídaly: „Jdeme za vámi kvůli přestávkám. Libor, ten nový, nás pořád provokuje. Slovně, ale někdy i strká do kluků, ti mu to pak oplácejí a perou se. Hlavně po tělocviku, to je Libor pěkně rozjetý... Dneska strčil Pepu na topení, ten dokonce brečel.“

Poděkovala jsem dívkám, že za mnou přišly, a zeptala jsem se: „Proč jste to neřekly vyučujícímu, který měl dohled?“

Odpověď – kterou jsem tak úplně nečekala – zněla: „Když on tam nikdo nebyl...“

Příběh ze základky, ale mohl se stát i na střední škole. Žáci se samozřejmě mají chovat podle školního řádu, ale dáme za ně ruku do ohně? Emoce vládnu nejen světem, příčiny jejich vypuknutí mohou být různé, ale každopádně je potřeba je koordinovat. A proto musí být v rámci nepřímé pedagogické činnosti stanoven dohled (v legislativě už se nepoužívá termín „dozor“) nad žáky. Záleží samozřejmě na věku žáků, čím starší, tím – věřme – jsou dohledy klidnější. Ale záleží...

Každopádně je třeba výše popsanou situaci z pozice ředitele vyřešit. Zavolala jsem si kolegu, který měl v danou dobu stanovený dohled, a zeptala jsem se, zda ho vykonával.

„Jasně!“

„A nevšiml jste si, co se dělo v šestce?“

„No, měl jsem telefon, ale dveře jsem nechal v kabinetě otevřené. A vůbec, děti se mají chovat slušně, mají to ve školním řádu. Tak co bych chodil po chodbě. Stalo se něco?“

S kolegou jsem situaci probrala a upozornila jsem ho na potřebu opravdu aktivních dohledů. Na jeho dotaz „To mám jako fakt dělat?“ zazněla jednoznačná odpověď: „Ano.“ Sama jsem si ale uvědomila, že беру aktivní dohledy jako samozřejmost a že noví kolegové to tak chápat nemusejí. Rychlá porada vše objasnila, doladili jsme i dohledy, které nebylo reálné stíhat. Sama se teď snažím pohybovat po škole a být tak trochu vzorem (a co si budeme povídat, i kontrolou).

Někdy musí být ředitel důsledný a vyžadovat plnění povinností stanovených v pracovní náplni. A neposkytuje tak ochranu jen sobě, ale také pedagogům – v případě vážného úrazu by se zcela určitě zkoumalo, zda dohled byl vykonáván a zda se úrazu nemohlo předejít.

Na co si dát pozor:

- Zjistěte si případná specifika vykonávání dohledu vymezená v pracovní náplni (prostor, způsob).
- Podívejte se na rozpis svých dohledů a zjistěte, zda je reálné aktivně je vykonávat (např. vzdálený přesun).
- Pokud vykonává dohled více osob, domluvte se na rozdělení prostoru (rozhodně nechodte společně).
- Využijte dohled nejen jako dohled, ale i pro navázání kontaktu se žáky (sledujte jejich činnost v době přestávky a komunikujte s nimi).

Berme každou chybu jako příležitost získat nové dovednosti – dnes tedy v rámci nepřímé činnosti – dohledu nad žáky. Přeji hodně elánu!

Mgr. Irena Trojanová, Ph.D., ředitelka ZŠ Bohumila Hrabala v Praze

Uč se moudrým býti!

TEREZA KOLUMBER

Přesně 28. března to bude 430 let, co se narodil Jan Amos Komenský – jeden z významných světových pedagogů, přezdívaný „Učitel národů“. Celý život zasvětil pokusům o zdokonalení školství, napsal řadu originálních spisů a učebnic, věnoval se i metodice výuky jazyků. Odkaz Komenského je velmi obsáhlý, pojďme si jej na následujících řádcích přiblížit.

Shrnout celý osobní i pracovní život Komenského by nebylo snadné, a proto zmíníme jen klíčové okamžiky pro pedagogiku.

Krátce o životě

J. A. Komenský se narodil v roce 1592, jako místo narození se uvádí Nivnice, Uherský Brod či Komňa. Po studiu na latinské škole v Přerově odešel na univerzitu v Herbornu a Heidelbergu. Jako kazatel Jednoty bratrské musel uprchnout do polského Lešna, kde se stal biskupem a zástupcem rektora gymnázia. Během tohoto období napsal řadu klíčových děl, příkladem může být *Velká didaktika* či *Informatorium školy mateřské*. Během svého života pobýval také ve Švédsku a Uhrách. Komenský zemřel roku 1670 v Amsterdamu. Po několika staletích je jeho jméno stále světovým fenoménem, dokonce 17. století bývá nazýváno „věkem Komenského“.

Za co vděčíme Komenskému

Na následujících řádcích si přiblížíme Komenského názory na výchovu a vzdělávání, které přispěly k rozvoji pedagogiky a staly se inspirací i pro současnou praxi.

Již během svých studií na německých univerzitách si začal Komenský uvědomovat, že na českých školách chybí systematickosti a modernější výukové metody. V 17. století stála v centru školy výuka latiny, která byla vyučována drilem, bez snahy o pochopení smyslu jednotlivých vět a slov. Komenský nebyl spokojený s tímto stavem, což ho vedlo k napsání učebnice *Brána jazyků otevřená*. Kniha nabízí slovní zásobu použitou v konkrétních větách a rozdělenou do tematických

celků. Velkého úspěchu se dočkal i *Svět v obrazech*, který doplňují ilustrace. Při výuce a tvorbě učebnic radil Komenský, aby se postupovalo od jednoduchému ke složitějšímu. Objasňování věcí a jevů mělo být doplňováno příklady. Na tomto místě je nutné zdůraznit, že Komenský požadoval výuku v mateřském jazyce, nikoli v němčině či latině.

Mezi Komenského nejvýraznější rysy v oblasti výchovy a vzdělávání patří systematický přístup, který se snažil zavádět do života učitelů a chodu výuky, ať už se jednalo o organizaci školního roku, či plánování vyučování. Podle Komenského je celý život jedna nekončící škola, a tak jako jeden z prvních pedagogů mluvil o celoživotním vzdělávání, které by nemělo být omezeno pouze na období dětství či dospívání. Mimo to si byl Komenský vědom individuálního rozdílu mezi dětmi a snažil se jejich zvláštnosti respektovat. Učební látku proto bylo nutné upravit podle rozumového vývoje žáka. Zastával tak názor, že ve třídě by měli být žáci stejného věku. Velmi pokroková myšlenka se týkala fyzických trestů, které připouštěl jen v krajních případech.

Ještě před Marií Terezií mluvil Komenský o povinné školní docházce. Podle něj si chudá část společnosti nemohla dovolit zaplatit za vzdělání a měla to být bohatá šlechta, kdo se o vzdělání svých poddaných měl postarat. Často nabádal zámožnou vrstvu obyvatel, aby se starala o sirotky a umožnila jim tak lepší budoucnost.

Komenský bezesporu předběhl svými názory dobu, ve které žil. Principy jako škola hrou, spolupráce žáků a učitelů, sociální spravedlnost při dostupnosti vzdělání jsou i v dnešní době vysoce aktuální.

Mgr. Tereza Kolumber, doktorandka na Ústavu pedagogických věd, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

Nakladatelství, čítanky a život Františka Radouška

DAGMAR PETIŠKOVÁ

Bibliografické oddělení Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského edičně zpracovalo a k tisku připravilo druhé, přehlédnuté a doplněné vydání Čítanky Boženy Němcové.¹ Poprvé tento výbor ze spisovatelčina díla určený pro mimoškolní četbu, jež sestavil literární historik a středoškolský učitel Vincenc Vávra, vyšel před sto jedenácti lety.² Při editorské práci na druhém vydání často vyvstávaly otázky o okolnostech vzniku vydání prvního, o edičním profilu nakladatelství, v němž Čítanka vyšla, a také o životní dráze osobností, které se na edici z roku 1911 podílely. Zvláště osud jejího nakladatele Františka Radouška patří k životním příběhům, jež stojí za připomenutí.

František Radoušek, nakladatel

František Radoušek (1869–1942), původním povoláním sazeč, získal na počátku 20. století knihkupeckou a tiskařskou koncesi a záhy rozšířil podnikání o nakladatelskou činnost. Od roku 1901 vedl vlastní nakladatelství, nejprve v Uherském Hradišti a poté v Přerově. Ačkoliv Radouškovu nakladatelský program zahrnoval i jiné literární žánry, jeho jádrem se stala literatura výchovně-vzdělávacího obsahu. V Uherském Hradišti vydávalo Radouškovo nakladatelství výroční zprávy místního českého a německého gymnázia. František Radoušek zde založil ediční řadu nazvanou Sběrka pomocných knih učitelských, kterou následně rozvíjel po svém přesídlení v Přerově. Vycházely v ní rozvrhy učiva, publikace o pokračovacích školách, o slušném chování mládeže, lidové učebnice němčiny či historické přehledy s údaji o význačných událostech a panovnické poslušnosti habsburské říše i dalších zemí. Pro školní potřeby vydalo nakladatelství také nástěnné tabule s kalendářem českých dějin.³

Nejvýznamnějším nakladatelským počinem Františka Radouška však byla ediční řada čítanek, vytvořená mezi léty 1906 a 1911. Vyšly v ní výbory z díla K. H. Borovského, Jana Husa, J. A. Komenského, L. N. Tolstého, J. S. Machara, novináře Karla Horkého, Jana Nerudy a jako poslední v řadě výbor z díla Boženy Němcové. Některé z nich byly v dalších letech vydávány i v reedicích. Radouškovy čítanky vycházely v jednoduché

typografické úpravě a, zřejmě podle momentální finanční situace nakladatele, na obyčejném či lepším papíře, brožované nebo vázané. Každá z čítanek obsahovala kromě vybraných ukázek také erudovanou předmluvu o životě a díle daného autora. Většinu titulů této čítankové řady přijala dobová kritika kladně a doporučila do sbírek školních knihoven. Ostrou kritikou reakci však v konzervativních kruzích vyvolaly, především pro své antiklerikální postoje, *Horkého čítanka*, a zejména pak *Macharova čítanka*, která byla dokonce zkonfiskována.⁴

Svůj plán vydat další čítanky (Palackého, Masaryka, Drtiny, Herbeny) již František Radoušek realizovat nestihl kvůli vynucené několikileté přestávce, jež jeho nakladatelskou činnost prakticky ukončila.

František Radoušek, vlastenec, sokol a sportovec

Zmíněnou vynucenou přestávkou bylo nakladatelovo uvěznění na počátku první světové války. František Radoušek, vlastenec, zastánce ideje slovanské vzájemnosti a přesvědčený antimilitarista, se stal spolu s dalšími členy přerovského Sokola obětí anonymního udání za opisování a rozšiřování protiválečných letáčků, tzv. ruských manifestů. Koncem roku 1914 byl zatčen a posléze odsouzen.⁵ Po generální amnestii císaře Karla I. v červenci 1917 se sice z vězení dostal, záhy však byl povolán

¹ NĚMCOVÁ, B. a V. V. VÁVRA (ed.). *Čítanka Boženy Němcové. 2., přehlédnuté a doplněné vydání*. Praha: Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, 2021. V letošním roce se připravuje elektronické vydání knihy.

² NĚMCOVÁ, B. a V. V. VÁVRA (ed.). *Čítanka Boženy Němcové*. Přerov: Nakladem Fr. Radouška, [1911].

³ OPLUŠTIL, V. *Dějiny českomoravské v přehledu*. I–VI. Přerov: Radoušek, [po roce 1901].

⁴ J. S. Machar ve svých pamětech píše: „Čítanka byla kupována, ale také vztek proti ní rostl a zuřil. Konečně v dubnu 1912 zabavil ji olomoucký cenzor. Řadu zločinů a přečinů našel najednou v článkách (...). Náboženství, císař, stát rakouský, pánbů, víra, pokoj a pořádek byly ohroženy.“ Srov. MACHAR, J. S. *Oni a já*. I. Praha: Aventinum, 1926–1927, s. 239.

⁵ Roku 1915 v březnovém čísle časopisu *Vlast* k tomu vyšla lakonická poznámka: „Přerovský nakladatel a knihkupec Fr. Radoušek, jenž před 3 roky zaplavil Moravu a Čechy známou ‚Macharovou čítankou‘, odsouzen polním válečným soudem pro velezradu na osm let do těžkého žaláře.“ Srov. *Vlast: časopis pro poučení a zábavu*. Roč. 31, č. 6, s. 575.

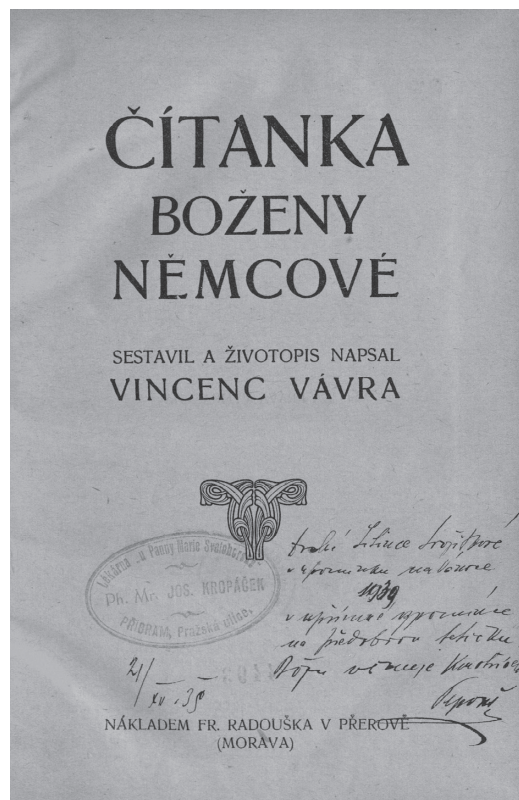
do armády. Po návratu do Přerova roku 1918, s podlomeným zdravím a zničeným majetkem mohl jen s obtížemi navázat na svoji dřívější kariéru a plně se mu ji už obnovit nepodařilo. Nakladatelskou činnost v roce 1920 ukončil a pokračoval již jen jako knihkupec a tiskař. Dožil se ještě toho, že ve druhém roce protektorátu byl jeden titul z jeho dřívější nakladatelské produkce, první nástěnná tabule Opluštilových *Dějin českomoravských v přehledu*, zařazen mezi díla škodlivého a nežádoucího písemnictví.⁶ Když František Radoušek v srpnu 1942 zemřel, autor jeho nekrologu ho ve významném moravském periodiku připomněl jako nakladatele, knihkupce, tiskaře, ale také jako sportovce, průkopníka cyklistiky.⁷

Nakladatele, jenž byl podle současníků a politických spoluměšů „originálním, svérázným a inteligentním člověkem“,⁸ postihl osud, který v průběhu české historie potkal mnohé. Politické represe spojené s nepřejícností okolí a udavačstvím zasáhly do osobního života, zastavily kariéru, způsobily utrpení a majetkové ztráty.

František Radoušek, portrétní fotografie. In: SEKANINA, F. (ed.). *Album representantů všech oborů veřejného života československého*. Praha: Umělecké nakladatelství Josef Zeibrdlich, 1927, s. 92

Ačkoliv nepříznivé okolnosti neumožnily Františku Radouškovi, aby svou profesi plně rozvinul, zřetelný otisk v české nakladatelské historii zanechal. Také *Čítanka Boženy Němcové*, jež byla pro svoji edukační hodnotu záhy po svém vydání v roce 1911 doporučena knihovnám všech typů občanských i středních škol, k jeho nakladatelským úspěchům bezesporu patřila.

NĚMCOVÁ, B. a V. V. VÁVRA (ed.). *Čítanka Boženy Němcové*. Přerov: Nákladem Fr. Radouška, 1911, titulní strana

Mgr. Dagmar Petišková, Ph.D., vedoucí bibliografického oddělení Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského, autorka a editorka

⁶ Srov. *Liste des schädlichen und unerwünschten Schrifttums im Protektorat Böhmen und Mähren (Stand vom 30. September 1940) = Seznam škodlivého a nežádoucího písemnictví (stav ke dni 30. září 1940)*. Prag: Kulturabteilung des Pressedepartements des Ministerratspräsidiums, 1940, s. 72.

⁷ „Zemřel nejstarší přerovský knihkupec a nakladatel. (...) Za zmínku stojí, že byl vlastně jedním z prvních přerovských sportovců, neboť již před půl stoletím jezdil v Přerově na vysokém kole.“ Srov. *Moravská orlice*. Roč. 80, č. 205, s. 2.

⁸ Srov. ČERVINKA, V. *Moje rakouské žaláře: vzpomínková kronika z let 1914–17*. Praha: J. Otto, 1928, s. 23.

Jak může škola pomoci dětem, které doma zažívají násilí? Nenechat je v tom

PETRA WÜNSCHOVÁ

V každé školní třídě se nacházejí dvě až čtyři děti, které ohrožuje násilí v rodině. Přesto učitelé a další pedagogičtí pracovníci nejsou na tuto situaci odborně připravení a nemohou se opřít o funkční systém sociálně-právní ochrany dětí. Projekt Škola – místo bezpečí a pomoci Centra LOCIKA se snaží tuto skutečnost změnit.

Aktuální průzkumy mezi dětmi a dospívajícími hovoří o tom, že některou z forem násilí zažívá ve své rodině 14 % českých dětí.¹ To v praxi znamená **dvě až tři děti v běžné školní třídě**. Opakované prožitky ztráty bezpečí, bolesti a ponížení v rodinném prostředí přitom mají zásadní negativní vliv na zdraví i psychosociální vývoj dětí. Potvrzují to mj. celosvětově realizované ACE studie (*Adverse Childhood Experiences Studies*), které se zaměřují na vliv negativních zážitků v dětství na zdravotní stav a sociální úspěšnost jedince v dospělosti. Negativními zážitky z dětství zásadně ovlivňují i školní úspěšnost žáků.

Žáci zasažení negativními zážitky v dětství:

- mají větší pravděpodobnost, že budou dosahovat horších výsledků ve standardizovaných testech,
- mají 2,5× vyšší pravděpodobnost, že budou opakovat ročník,
- mají horší vyjadřovací schopnosti a hůře rozumějí projevu druhých,
- jsou častěji vyloučeni či častěji mění školy,
- jsou častěji účastni speciálního vzdělávání.²

Kromě školních výsledků dítě ovlivněné domácím násilím může velmi často vyrůst v dospělého, který se stejně chová nejen ke svým dětem a partnerovi, ale později i ke svým rodičům. Děti často přebírají násilí jako jediný možný prostředek řešení jakýchkoliv problémů. Následně nedokážou řešit konflikty v rodině, práci, ale i celkově v životě jinak než agresí. Násilí se proto týká všech vztahů v rodině, rodičovství, vztahu k dětem i seniorům. Mělo by být proto primární odpovědností nás dospělých včas vyhledat pomoc a přispět k zastavení koloběhu násilí.

Děti zasažené násilím v rodinách se v důsledku nevhodného zacházení doma často chovají ve škole zvláště. Mohou mít potíže ve vztazích s vrstevníky, se šikanou, inklinovat k rizikovému chování.

Mohou mít pro okolí náročné a nesrozumitelné chování, být agresivní, vzdorovité či naopak apatické, pomalé, nepředvídatelné.

Okolí si s nimi často neví rady, snadno získávají nesprávné nálepky: problémový žák, agresor, lenoch, mimoň, nálepku diagnózy ADHD.

Škola sehraje v pomoci ohroženým dětem zásadní úlohu. Je místem, kde děti tráví většinu dne, místem, kde si mnohdy v kontaktu s učiteli i vrstevníky poprvé uvědomí, že zažívat doma násilí není v pořádku, a mohou zde získat korektivní vztahovou zkušenosti a sami si říci o pomoc. Vy jakožto pedagogičtí pracovníci přicházíte s dětmi denně do kontaktu. Jste tedy osobami, na které se mohou obrátit v situacích, kdy hledají někoho, komu by se mohly svěřit, nebo když hledají podporu a porozumění jejich potřebám. Je to důležitá a zároveň velmi křehká situace, která vyžaduje dobrou informační výbavu.

Jak vám můžeme pomoci dobře zvládnout tuto náročnou situaci, aby škola skutečně byla místem bezpečí a podpory pro všechny – učitele, žáky i rodiče?

Pomoci učitelům v tomto nelehkém úkolu se snaží svým projektem „Škola – místo bezpečí a pomoci“ Centrum LOCIKA. V rámci projektu, který podpořila Nadace České spořitelny, jsme pro vás připravili:

Akreditovaný kurz

Dvoudenní kurz je určený pedagogickým pracovníkům prvního a druhého stupně základních škol, kteří se chtějí tématu násilí v rodinách věnovat systematictěji a stát se na něj specialisty.

¹ Reprezentativní výzkum UNICEF Mladé hlasy (2017). Ke stažení zde: <https://www.dropbox.com/sh/yzc4ox2jd27kju/AABvKq0otVReGRF8k8e2qKVla?dl=0&preview=Mlad%C3%A9+hlasy+2017+final.pdf>.

² WOLPOW, R., JOHNSON, M. M., HERTEL, R. a S. O. KINCAID. *The Heart of Learning and Teaching. Compassion, Resiliency and Academic Success*. Western Washington University, 2011.

E-learning

Cílem základního online kurzu pro učitele a pedagogické pracovníky je poskytnout v praktické souhrnné podobě všem učitelům a pedagogickým pracovníkům základních škol klíčové společné informace, jak ve školním prostředí rozeznat dítě ohrožené násilím v rodině a jak v jeho zájmu postupovat.

Příručka pro pedagogy

Příručka vám umožní porozumět, co je trauma u dětí a jak se může projevovat ve školním prostředí. Zaměřuje se na důsledky traumatizace u dětí způsobené násilím v rodině, konkrétně jak tato zkušenost ovlivňuje schopnost dítěte se učit a fungovat ve škole. Je ZDARMA ke stažení na webu www.detstvibeznasili.cz.

Vzdělávací a preventivní balíček: Škola – místo bezpečí

Součástí balíčku je výše uvedené akreditované školení, e-learningový program, příručka pro pedagogy a další nabídka informačních materiálů.

Díky realizaci projektu Škola – místo bezpečí a pomoci II, který opět podpořila Nadace České spořitelny, budeme v roce 2022 vybírat 10 škol, které od nás balíček dostanou zdarma.

Absolvování takového vzdělávání výborně sjednotí informace všech pracovníků ve škole a umožňuje lépe problematiku ohrožených dětí ve školním prostředí řešit.

Video kampaň „Nenechme je v tom“

Video apeluje na pedagogy, že je třeba si všimnout varovných signálů u dětí a podat jim včas pomocnou ruku. Zároveň informuje o existenci webové stránky www.detstvibeznasili.cz, kde najdete další užitečné materiály a informace či kontakty, kam se obracet o pomoc. Stránka je rychlým rozcestníkem při hledání řešení v případě, že některý z vašich žáků zažívá násilí v blízkých vztazích.

Potřebujete-li se více dozvědět o možnostech pomoci, včetně konkrétních odkazů, kde získat radu při řešení dané problematiky, obraťte se na webovou stránku www.detstvibeznasili.cz a proklikněte se na kampaň NENECHME JE V TOM.

Zde přinášíme souhrn nejdůležitějších kontaktů:

KONTAKTY POMOCI:

Centrum LOCIKA – pomoc a podpora dětem, rodičům i odborníkům

Linka Dětsví bez násilí: 601 500 196

Chat pro děti: www.detstvibeznasili.cz

Web: www.centrumlocika.cz

E-mail: poradna@centrumlocika.cz

Další kontakty pro děti

Linka bezpečí: 116 111 (nonstop, zdarma); chat pro děti: <https://www.linkabezpeci.cz/>

Dětské krizové centrum:

Nonstop linka důvěry: 777 715 215, 241 484 149

Chat pro děti: <https://www.ditekrize.cz/>

Poradenství pro rodiče a odborníky

Rodičovská linka pomoci: 606 021 021

Linka pro rodinu a školu: 116 000 (nonstop, zdarma)

Akutní pomoc pro všechny, kteří zažívají násilí v rodině

Bílý kruh bezpečí: 116 006 (nonstop, zdarma)

APIC – Asociace pracovníků intervenčních center: <http://www.domaci-nasili.cz/>

Acorus: 283 892 772 – včetně možnosti utajeného ubytování

Rosa: 602 246 102 – včetně možnosti utajeného ubytování

Profem: 608 222 277 – specializace na tematiku sexuálního násilí na ženách

V případech, kdy je bezprostředně ohroženo zdraví nebo život dítěte, kontaktujte přímo Policii ČR na lince 158.

Pokud máte podezření na dlouhodobé násilí a špatné zacházení s dítětem v rodině, kontaktujte místně příslušný OSPOD – optimálně specialistu na problematiku CAN (Child Abuse and Neglect).

Bc. Petra Wünschová, zakladatelka a ředitelka Centra LOCIKA

Třída první rok po nešťastné události

JARMILA KUBÁŇKOVÁ

Někdy se stává, že škola zvládne akutní krizovou situaci (zřícení stropu v budově školy, nehoda školního autobusu, vážné zranění, popř. úmrtí žáka nebo učitele) a nechá se ukolébat pocitem, že je tzv. hotovo. Vedení školy rozdalo rozhovory do médií, vy jste událost probrali a ustáli v rámci svých tříd a rodiče vašich žáků se vše podstatné dozvěděli na třídních schůzkách. Fyzické škody byly napraveny, zranění se vrátili z nemocnic, popř. pozůstali se mohli důstojně rozloučit se svými blízkými. Všem, kdo o to projevili zájem, se dostalo psychologické pomoci. Zájem veřejnosti utichl a vše se jakoby vrátilo do svých kolejí. A najednou se blíží výročí události a objevují se otázky, co se bude dít.

Pravděpodobně jste tuto informaci již slyšeli během studia, pojďme si ji však pro jistotu zopakovat – vyrovnávání se se zátěžovou situací je sice věc hodně individuální, přesto **můžeme hovořit o časových bodech, kolem kterých obvykle dochází k změně prožívání** (a většinou jistě úlevě).

Prvním z nich je uplynutí šestinedělí – po této době by měla zmiňovaná úleva znatelně nastat. Pokud např. dojde k úmrtí žáka nebo autonehodě na školní akci, je velmi pravděpodobné, že po následujících šest neděl se v některých třídách tzv. nebude dát učit. Žáci budou roztěkaní, nepozorní, nebudou s to dodržet ani jednoduché pokyny, o soustavné práci ani nemluvě. Krom toho se mohou proměnit i jejich vzorce chování – z hovorných žáků se stanou zamlklejší nebo takřka nesnesitelně upovídaní jedinci. Někteří mohou začít tzv. zlobit nebo být agresivní bez zjevného důvodu.

V hovorech s učiteli takových tříd slyšíme opakované povzdechy, že „už to trvá měsíc a nelepší se to“. Naprosto chápu, že podobné prostředí není pro výuku ideální, z psychologického hlediska se ovšem jedná o zcela normální jev. **Žáci, stejně jako dospělí, byli událostí vyvedeni z rovnováhy a potřebují najít rovnováhu novou. Dokud ji nenajdou, nebudou podávat dobré intelektuální výkony. Zkušenost ukazuje, že nejsnazší je posloupnost respektovat a nesnažit se ji uspíšet.**

Dalšími milníky jsou obvykle tři měsíce, resp. šest měsíců od dané události, kdy by v optimálním případě měla přicházet další úleva a třída by se měla pomalu navracet k výkonům i klimatu, které budou srovnatelné s dobou před událostí.

Do tohoto uzdravného procesu může pochopitelně zasáhnout mnoho externích skutečností, např. první nedožitý jmeniny, narozeniny, vánoční besídka, ale třeba i „jen“ podobné počasí, jako panovalo v den neštěstí. Žáci se najednou chovají podobně jako těsně po události. Naštěstí tyto výkyvy trvají obvykle jen pár dnů a žáci se poté vrací tam, odkud je připomínka vykojila.

První výročí dané události bývá pro školu další zatěžkávací zkouškou. I u událostí, při kterých došlo ke zraněním, popř. úmrtím, je jejich připomínka nutná, z povahy věci je však obvykle daleko civilnější a tišší, realizuje se v podobě vystavení fotografie, zapalování svíček, minuty ticha atp.

Mnohdy se nás učitelé ptají, zda mají mít v tu chvíli v dosahu psychologa / krizového intervenanta, protože se obávají reakce dětí. Pokud je nám známo, zásah zvenčí v naprosté většině případů není potřeba. Žáci možná budou brečet (a tomu není třeba bránit, pláč je zcela namístě a sám o sobě přináší úlevu), ovšem budou současně obklopeni svými spolužáky, kteří si prošli tímtež a teď pravděpodobně prožívají podobné emoce. **To samo o sobě je velmi úlevné a posilující a je to daleko bezpečnější než nechat žáky se svými pocity a myšlenkami o samotě.**

Krom toho, „mikrokosmos školy“ by měl odrážet „makrokosmos naší společnosti“. Tedy pokud si připomínáme např. oběti první světové války (jejíchž pamětníků je poskrovnu), společenství okolo vaší školy má zcela legitimní představu a požadavek, že by se událost, kterou mají v paměti, měla taktéž připomínat. **Účast na vzpomínkových akcích mimochodem pomáhá najít novou životní rovnováhu.**

Někteří učitelé se též obávají, zda by se žáci v takový den měli vůbec učit. Záleží samozřejmě na typu události, naše zkušenost ovšem ukazuje, že učit lze a pro některé žáky to přináší i úlevu, že „aspoň něco“ je v jejich životě stálé. Žákům mnohdy pomáhá, že jsou pospolu se svými kamarády a mají zřetelnou a danou náplň času, tj. nejsou sami se svými vzpomínkami/myšlenkami. Řád v takových situacích obvykle chrání a vede.

Jediné, co bychom nedoporučovali, je v potenciálně citlivých dnech žáky zkoušet nebo se účastnit turnajů, návštěvy kin apod. Obojí může u žáků a jejich rodičů vyvolat zklamání, roztrpčení, hněv, že takto se nehodí připomínat si onu nešťastnou událost.

Škola je místem, kde se setkáváme a máme setkávat s různými modely chování v různých „lidských“ situacích. Žáci by se tu tak měli setkat jak se způsoby, jak lze oslavovat (výhru v turnaji, Den dětí, Vánoce), což obvykle školy rády „učí“, tak

s těmi, **jak lze zvládnout nepříznivou událost i jak se při ní chovat** (porážka v turnaji, nepřijetí na víceleté gymnázium, ale i neštěstí, zranění, popř. smrt). **I těmito situacemi budou muset žáci v budoucnu projít ještě mnohokrát.**

Mgr. Jarmila Kubáňková, Ph.D., metodička služeb 116 000 a 116 123, statutární zástupkyně Cesta z krize, z. ú.

Linka pro
rodinu a školu

KNÍŽNÍ TIP

KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ NA KAŽDÝ PÁD

Silvie Pýchová, Dorota Madziová, Helena Košťálová,
Petra Drahoňovská

Proč se kniha jmenuje Kariérové poradenství na každý pád? Název v sobě skrývá více významů, které autoři této knihy reflektují. Téma proměn trhu práce je čím dál tím více skloňované i v českém prostředí. Knihu napsalo více autorů a poskytuje proto náhled do širokého spektra a souvislostí kariérového poradenství.

Kniha je určena zejména pedagožkám a pedagogům, kariérovým a výchovným poradkyním a poradcům, kteří chtějí žáky a studenty připravovat na vstup na trh práce podle aktuálních trendů v této sféře, ale také rodičům žáků a studentů.

šmarteca Kniha je dostupná také jako e-kniha

Objednávejte na obchod.wolterskluwer.cz
a využijte **15% slevu** pro předplatitele

Pro získání slevy je nutné zadat ve třetím kroku objednávky tento kód: **Kporad**

- 15 %

Wolters Kluwer

Když si musíte být jistí

www.rizeniskoly.cz

Kompletní nabídka odborných informací pro oblast školství

Školy se opět mohou dotknout vesmíru!

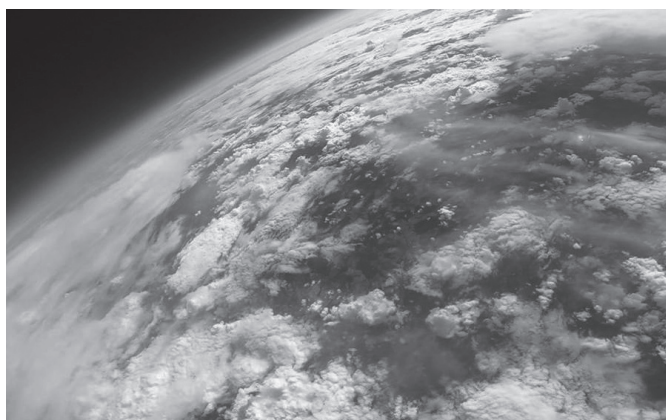
Přihlašování do unikátního vzdělávacího projektu znovu začalo

ROSTISLAV KONOPA

Letos naposled můžete přihlásit svou školu do neziskového vzdělávacího STEAM projektu, kde si žáci a studenti vyzkouší praktické dovednosti z fyziky, matematiky, IT a přírodních věd během práce se stratosférickým balónem, kterým na podzim vyfotografují Zemi z vesmíru. Projekt začíná 28. března, na Den učitelů, a vrcholí závěrečnou konferencí v pražském planetáriu 11. prosince 2022. Zúčastnit se jej může stejně jako v předchozích letech pouze 45 škol (ZŠ, SŠ, SOU, gymnázií).

Projekt je pro školy na klíč za cenu 37 999 Kč včetně DPH, která pokrývá zejména technickou a metodickou podporu a samostatný start balonu (povolení k letu od Úřadu civilního letectví, helium, padák, přijímací stanici, anténu a pojištění na 1 milion eur).

Organizátorem projektu je STEAM Academy, skautský radio-kroužek OK1RAJ a Hvězdárna a planetárium hlavního města Prahy. Školy obdrží originální stavebnici openSTRATOkIt pro svůj školní tým, mohou ji sestavit, modifikovat, programovat a doplnit o různé detektory a měření. Týmy dostanou kompletní projektovou a hardwarovou dokumentaci a software a po celou dobu projektu jim je poskytována metodická a servisní podpora. Školy si v průběhu projektu vedou projektové deníky, sestaví anténu, zprovozní přijímací stanici, provádějí experimenty dle svého uvážení a schopností a točí časosběrná videa.

Fotografie Země pořízená dne 16. září 2021 z výšky více než 37 km týmu studentů „Gymzr Space Agency“ (Gymnázium Žďár nad Sázavou) v projektu Dotkni se vesmíru

Projekt je připraven tak, aby ho zvládli za podpory běžného učitele i žáci prvního stupně základní školy. Aktivitám

v Dotkni se vesmíru se meze nekladou, projekt není „na známky“, ale slouží k tomu, aby si školy vyzkoušely průřezovou výuku napříč předměty a žáci se naučili něco, co si běžně ve škole nelze zkusit. Pražské planetárium nabízí školám zapojeným do projektu online přednášky pro celou školu o vesmíru. Umožnilo též školám, aby si žáci dopisovali se skutečnými astronauty z Evropské kosmické agentury (ESA), z nichž mnozí již vesmírnou stanici na oběžné dráze navštívili. No řekněte, kdy vám ve výuce odpoví osobním dopisem astronaut? Mezi astronauty, kteří týmům odpověděli, tak patřili Samantha Cristoforetti, Timothy Peake, Thomas Pesquet, Matthias Maurer či Alexander Gerst.

V loňském ročníku se týmy zúčastnily čtyř online streamů s vývojáři balonu. V období od května do listopadu 2021 odstartovalo 50 stratosférických balónů. Jeden z nich vystoupal do výšky více než 37 km, nového projektového rekordu. Průměrná dosažená výška činila kolem 35 km. Balóny vysílaly v ISM pásmu 433 MHz radiový signál, který zachytily přijímače v Polsku, ale i v Nizozemsku a Portugalsku. Sonda při letu měřila teplotu, tlak či vlhkost a díky GPS modulu též polohu a výšku. Data ukládala na microSD kartu, kterou pak s napětím vyndávali samotní žáci a studenti, jakmile sondu při dobrodružném pátrání našli. Celkem 72 % týmů svou sondu nějakým způsobem upravovalo. Balóny měly povolení k letu z meteorologické observatoře Českého hydrometeorologického ústavu na pražské Libuši. Záznamy jejich letů mohla veřejnost sledovat online na webu projektu.

Celý projekt je připraven jako open source, proto jsou veškeré výstupy žáků a studentů, pracovní listy, návody na sestavení, dokumentace aj. k dispozici pro další vzdělávání i veřejnosti. Projekt byl úspěšně vyzkoušen i týmem České televize v pořadu *Zázraky přírody*, který 29. ledna 2022 sledovalo více než 1,1 milionu diváků.

Práce v projektu

Žáci a studenti zastávali v projektu různé role techniků, které si sami volili: *vědec, badatel, vývojář, konstruktér, programátor, výzkumník, technik*, či dokonce *badatel* nebo *radista*. Některé měly kreativní charakter (*grafik, fotograf, kronikář, člen mediálního týmu, spisovatel* či *koordinátor public relations* nebo *social media manager*) či se jednalo o „netradiční“, a přesto důležité role (*startér, svačínář* nebo *optimista*). Sami zjistili, že někdy zvládali více z nich dohromady: „Vedoucí týmu, grafik + správce FB a webových stránek a prakticky dělám všechno, co spolužáci nestihnou,“ popsal svou roli jeden z účastníků. „Student, programátor, krabí expert, podpůrný vývojář hardware, občasné záložní velitel,“ uvedl jiný.

Projektu se zúčastnil téměř stejný počet chlapců jako dívek. Nejvíce studenty bavily experimenty, které se sondou

dělali, a vypouštění a sledování balónu. Do sondy vkládali různé prvky, krabíky, plísňe a bakterie ke zkoumání, ale i upomínkové předměty, takže do stratosféry vzlétly také čtyřlístky, fotografie třídy, známka s krtečkem v raketě, stejně jako sušenky a čokoláda, kterou žáci po dopadu snědli. Na rozdíl od běžných projektů ve škole se bádání nad fyzikou a IT věnovali sami ve svém volném čase i po vyučování.

Více o projektu se dozvíte na www.dotknisevesmiru.cz, kde se do něj můžete přihlásit a kde naleznete i prezentaci letošního ročníku.

Projekt bylo možné realizovat jen s laskavou pomocí pojišťovny Allianz, která všechny stratosférické lety pojistila na více než 45 milionů EUR. Uskutečnil se za podpory mnoha dobrovolníků, jejichž počet jde do desítek.

Mgr. Rostislav Konopa, ředitel Bratrské školy – církevní základní školy Praha 7

STEAM
ACADEMY

SCIENCE
TECHNOLOGY
ENGINEERING
ARTS
MATH

Konflikty ve škole

Od prevence k řešení

Zuzana Svobodová

Kniha je určena především pracovníkům škol a školských zařízení, kteří už mají dost neustálých nepříjemných mailů, schůzek a hovorů a chtějí konečně získat více času na skutečnou práci.

Pomocí konkrétních technik a rozborů reálných situací se naučí nastavit smysluplnou a efektivní prevenci, komunikovat bez komunikačních stopek, zbavit se nutnosti „mlžit“, a když už dojde ke konfliktu, tak budou mít oporu v řadě technik a zásad pro jeho skutečné zvládnutí.

Vazba brožovaná / Počet stran 108 / Cena 300 Kč

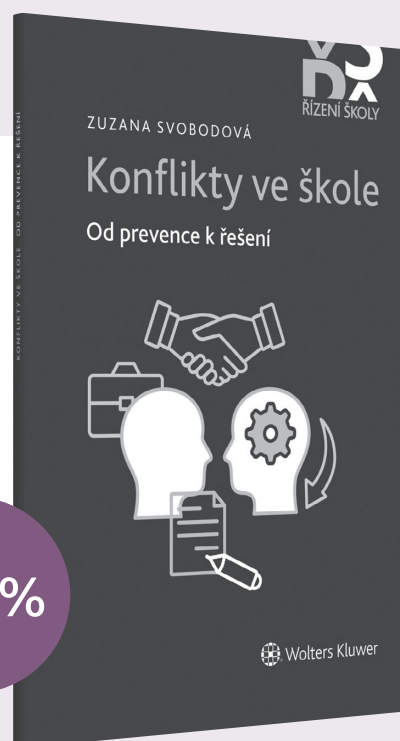
šmarteca Kniha je dostupná také jako e-kniha

Objednávejte na obchod.wolterskluwer.cz
a využijte **15% slevu** pro předplatitele

Pro získání slevy je nutné zadat ve třetím kroku objednávky
tento kód: **15Konf**

Wolters Kluwer

- 15 %

Když si musíte být jistí

- **Vydává:**
Wolters Kluwer ČR
www.wolterskluwer.cz
- **Šéfredaktorka:**
Mgr. Naďa Eretová
tel.: 246 040 433
e-mail: redakce@rozeniskoly.cz
- **Odborná editorka:**
Mgr. Michaela Váchová
tel.: 774 555 570

- **Adresa:**
Wolters Kluwer ČR
redakce Řízení školy
U Nákladového nádraží 10
130 00 Praha 3
tel.: 246 040 444
IČ: 63077639
- **Předplatné a distribuce:**
tel.: 246 040 400
e-mail: obchod@wolterskluwer.cz
- **Inzerce:**
Šimon Hřebecký
tel.: 773 629 301
e-mail: simon.hrebecky@gmail.com
- **Tisk:**
SERIFA, s. r. o.
Jinonická 80, Praha 5

Za správnost údajů uvedených
v článcích odpovídají jejich autoři.

Přetisk a jakékoli šíření dovoleno
pouze se souhlasem vydavatele.

Vydávání povoleno Ministerstvem
kultury ČR pod číslem
MK ČR E 23924
ISSN 2694-9946

Roční předplatné činí 1 139 Kč
včetně DPH. Všeobecné obchodní
podmínky najdete na
www.wolterskluwer.cz/obchod.

Předáno do tisku dne 22. 2. 2022

© Wolters Kluwer ČR, 2022

 Wolters Kluwer | ASPI

Vytištěno na 100% recyklovaném
papíru se značkou Eco-label EU.

Spolu s tímto vydáním se vám do rukou dostává i příloha věnující se tématu wellbeingu ve škole.

Můžete si tak přečíst například článek Terezy Valkounové
z Asociace lesních MŠ nebo text od ústředního školního
inspektora Tomáše Zatloukala.

Čeká vás i rozhovor s vedoucí pracovní skupiny Wellbeing
projektu Partnerství pro vzdělávání 2030+ Lenkou
Felcmanovou a mnoho dalšího.

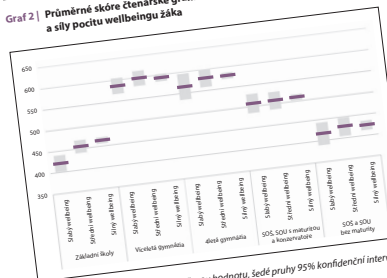

Wellbeing ve škole

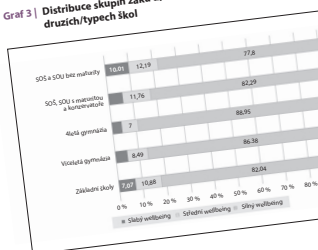
Vychází jako příloha Učitelského měsíčníku 2/2022

WELLBEING: MODNÍ ZÁLEŽITOST, NEBO PREDIKTOR ÚSPĚCHU?

**Graf 2 | Průměrné skóre čtenářské gramotnosti dle druhu/typu školy
a síly pocitu wellbeingu žáka**

**Graf 3 | Distribuce skupin žáků dle míry wellbeingu v jednotlivých
druzích/typu škol**

Zdroj: PISA 2018

WELLBEING VE ŠKOLE

Obsahové vymezení

O pozitivním vlivu psychického nastavení žáků ve vztahu k výsledkům, kterých ve vzdělávání dosahují, se tedy hovoří již delší dobu. Termín wellbeing, který lze volně přeložit jako „pocit pohody“, označuje široký koncept zahrnující vše od subjektivní psychické pohody člověka přes nastavení jeho mysli směrem k smysluplnému jednání. Mnoho z těchto důležitých konceptů není měřitelných, některé pak lze sledovat ve formě latentních (přímo nepozorovatelných) konceptů, tedy určitých indexů složených z pozorovatelných proměnných. Šetření PISA ve vztahu k problematice wellbeingu pracuje s několika takovými latentními koncepty, které se pokouší měřit subjektivní pocity žáků ve vztahu k výuce, škole, vlastním schopnostem či pocitům, které pocházejí spíše z rodinného prostředí.

Pozitivní pocity (SWBP)

„Jsem šťastný/šťastná.“
„Mám radost.“
„Jsem veselý/veselá.“

Šetření PISA 2018 zahrnuje několik otázek sledujících, jak často žáci vnímají své pocity, ať už pozitivní (štěstí, radost, veselost atd.), nebo negativní (obavy, strach, jiné protichůdné pocity) žáků. Čím vyšší je hodnota indexu, tím častěji žáci pocítují pozitivní pocity. Index negativních pocitů nebyl konstruován pro nižší souhrnné indexy indexu napříč zeměmi participujícími na šetření PISA.

Pocit souměřitosti se školou (BELONG)

„Ve škole si připadám jako outsider.“
„Ve škole si snadno nacházím kamarády.“
„Čím, že do školy patřím.“
„Ve škole si připadám úplně a myslím.“
„Společně se školou mě můžeme.“
„Ve škole se cítím osamělý/osamělá.“

Index sledující, do jaké míry se žáci cítí ve škole dobře a jak velkou souměřitost se školou pocítují. Je konstruován z šesti otázek. Čím vyšší je hodnota indexu, tím větší souměřitost se školou žáci pocítují.

Vystavení šikaně (BEINGBULLIED)

„Ostatní žáci mě záměrně nadávají.“
„Ostatní žáci se mě posmívají.“
„Ostatní žáci mi vyhrožují.“

Index sledující, do jaké míry se žáci cítí být obětí šikany ze strany svých spolužáků, ať už slovní, či přímo fyzické. Šetření PISA 2018 se dotýká žáků, jak často během posledních 12 měsíců měli zkušenost s několika situacemi ve škole nebo na sociálních sítích. Index obětí šikany je konstruován ze tří takových otázek. Čím vyšší je hodnota indexu, tím více žák pocítuje míru vystavení šikaně.

WELLBEING VE ŠKOLE

Vedení školy zajišťuje podporné mechanismy pro podporu wellbeingu pracovníků školy a zprostředkovává jim informace o dostupných službách v této oblasti.

Cílená podpora vzdělávání pracovníků v oblasti wellbeingu a osobního růstu
Zavedení monitoringu wellbeingu pracovníků školy s cílem identifikovat pracovníky, jejichž wellbeing je ohrožen (např. z důvodu přetížení nebo osobní krize) a potřebují podporu
Zveřejnění a průběžná aktualizace kontaktů na služby v oblasti wellbeingu a duševního zdraví

Škola navazuje kontakt s pedagogickými lidmi a školními, které jsou nositeli dobré praxe a zapojují se do jejího šíření.

Zapojení učitelů do sítě spolupracujících učitelů a dalších forem kolegiální podpory a sdílení dobré praxe ve škole

Ve škole je podporováno zapojování do profesních sítí ředitelů, učitelů a dalších pedagogických pracovníků (např. asistentů pedagoga atd.)

Podpora setkávání pracovníků školy s pracovníky škol s inspirativní praxí (workshopy, tematická setkání apod.)

Škola buduje a udržuje spolupráci s relevantními partnery ve škole (zřizovatel, poskytovatelé DVP a metodického vedení, neziskové organizace zaměřené na vzdělávání atd.)

Cílená podpora zapojení pedagogických pracovníků do existujících profesních sítí (sdružení, asociace, platformy)

Zřizování a pravidelná aktualizace sítě kontaktů na další aktéry ve vzdělávání (neziskové organizace, školská zařízení, příspěvkové organizace kraje a měst apod.)

Incidence pravidelných setkání (např. jedenkrát za čtvrtletí nebo pololetí) s lokálními poskytovateli služeb pro děti a mládež a organizací působících ve vzdělávání na lokální úrovni

Podpora zapojování do akcí pořádaných pro pedagogické pracovníky za účelem výměny informací a sdílení zkušeností (kavárny pro učitele, asistenty pedagoga; školní poradenské zařízení; mezioborové kazetové semináře v území apod.)

Podpora zapojování do akcí pořádaných pro pedagogické pracovníky za účelem výměny informací a sdílení zkušeností (kavárny pro učitele, asistenty pedagoga; školní poradenské zařízení; mezioborové kazetové semináře v území apod.)